

Turkish Studies

Volume 13/2, Winter 2018, p. 435-455

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12995>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: Şubat 2018

✓ Accepted/Kabul: Mart 2018

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Abdulcelil BİLGİN - Yrd. Doç. Dr. Süleyman NAROL

This article was checked by iThenticate.

KUR'AN'DA ANLATILAN DÜNYA HAYATININ MAHİYETİ

Fikret GEDİKLİ*

ÖZET

Bu makale, Kur'an'ın gerek nüzul dönemine ve gerekse geçmiş toplumlara ilişkin anlatımlarında, insanların ortaya koymuş oldukları tutum ve davranışları vesilesiyle tanımladığı veya tasvir ettiği 'dünya hayatı' ile kastettiği şeyin mahiyeti üzerinde duracaktır. Bu anlamda bahsi geçen kelimelerin ihtiva ettiği kavramsal çerçevenin tarihi kesitlerde ve nüzul ortamında kazandığı anlamlar ele alınacaktır. Yapılan bu tanımların, olayların ve davranışların meydana geldiği dönemde ne anlama geldiğine yönelik olarak daha çok klasik tefsir müktesebatı, kısmen de son döneme ait tefsirler esas alınacaktır. Bu çerçevede 'dünya hayatı' kavramının daha çok hangi konularla birlikte yer aldığı; bu yer almanın ilgili ayete ve bağlama kattığı anlam da ortaya konulmaya çalışılacaktır. Kur'an'da yer alan bu kavramın ve bu kavramla birlikte yapılan tanımların ilgili olay ve durumlardan bağımsız, mutlak tanımlar mı; yoksa olaylarda yer alanların davranışları sebebiyle oluşan tanımlar mı olduğu konusuna da değinilecektir. Sonuçta ahiret hayatı öncesinde, insanın ortaya koyduğu yaşamın delili ve şahidi olacak bu hayatın mı; Kur'an'da sıfatı olarak yer alan 'dünya'nın mı; yoksa her ikisinden bağımsız olarak, oluşan durumun veya ortaya konan eylemin tekabül ettiği şeyin mi 'oyun ve eğlence' olarak isimlendirildiği konusu da ele alınacaktır. Bununla beraber 'dünya hayatı' tanımına yön veren amiller ve gerekçeler ile dünyanın boş yere yaratılmamış olması ve ahiretten değersiz oluşu keyfiyeti üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dünya, Dünya hayatı, Arz, Sema, Ahiret.

THE NATURE OF THE WORLD LIFE IN THE QUR'AN

ABSTRACT

This article will evaluate what the 'world life' mean that defined or depicted by Qur'an because of the behaviors that people have revealed in various ways both narratives about past societies and in the period of the Qur'an was sent. In this sense, that the content of conceptual framework in the mentioned phrases will be discussed in both narratives about past societies and in the period which Qur'an was sent. It will be mostly based on more classical commentary acquisition, partly the interpretations of the last period about these definitions made in the period when events and behaviors came to fruition for what it means. In this context, It will be tried to be revealed that definition of "world life" after which they were done and meanings that add the definitions and the context of the verse. It will also be mentioned these definitions and statements in the Qur'an either independent of the relevant events and circumstances or the definitions due to the behavior of those involved in the events. After all, before the life of the Hereafter, the life that will be the proof and witness of the life that man has revealed, or the 'world' in the Qur'an takes part in adjective of life of world, or independently of each other, either formed condition or thing of its counterpart of action is 'games and entertainment' will also be discussed. Howbeit 'world life' definition guiding agents reasons, that the world was never created for nothing and circumstance of the world is worthless from the Hereafter will be evaluate.

STRUCTURED ABSTRACT

The Qur'an uses the concept of 'world life' about both the disbelievers, hypocrites, muslims, the Prophet and his wives and by implying all the action people do before afterlife in various verses for various purposes. However, in each verse in which the concept of 'world life' takes place, rather than pointing out its different directions certain subjects are expressed in different verses together with 'world life'. In other words, in the context of each situation, event, human behavior and the related judgment are expressed by the concept of 'world life'. Therefore, we can express that the good or bad aspects of 'world life' are mentioned in the Qur'an. However, it is known that each of them gain meaning with the related context. This is important in terms of understanding of the purpose of the Qur'an. It should be noted that the definitions made in each context are not an absolute definition of 'world life'. Although related to the situation, these statements of the Qur'an including 'world life' are the divine orders with universal content that point to many of its aspects.

In the context of events that occur in the Qur'an's natural climate, we can say that the certain definitions or noun phrase of 'world life' are equivalence of the behaviors of the disbelievers, the hypocrites and partially the attitudes of muslims. In this sense, the definitions define the behavior itself. We can say that these are definitions of 'world life' based on similes, for example 'the world deceives people', 'the world is a game and entertainment'. In the absolute sense, the world cannot be a game,

entertainment and ornament. At the same time, the world does not deceive people. Features showing that the World is like games, entertainment, ornamentation and deception are not independent of human behavior. In an other saying, 'the definitions of world life' are not his own definition but Almighty Allah's definitions associated with a person's attitude and behavior. What is meant of the Almighty Allah's definitions is that the behavior is to be expressed as 'world life in the religious terminology.

If the verses are separated from the context and read only as definitions for the life of the World, it is obvious that Allah Almighty defines 'world life' negatively. However, when the verses are evaluated together with the context, it will be seen that the event, attitude or behavior that defines the background determines the character of the definition. The definitions and evaluations made in the Qur'an for the world life are not absolute definitions and assessments that are separate from the contexts of the relevant verses but attitudes and behaviors related to the situation that determine the purpose and content of world life. Almighty Allah says: "Not for (idle) sport did We create the heavens and the earth and all that is between!" (See: Al-Anbiyâa 21/16). In addition, it will be more clearly understood by this verse "Nothing is the life of this world but play and amusement. But best is the Home in the Hereafter, for those who are righteous. Will ye not then understand?" (See: Al-Anâam 6/32) When these verses are evaluated together it will be more clearly understood what these statements mean. Otherwise, as stated in the comments and evaluations of the verses, it is unlikely that these two verses will be evaluated together.

Most times, what is expressed by 'world life' is not the world itself but the behavior that gives it meaning. In other words, the name of behavior expressed in the verse is expressed as 'world life'. However, that these behavior are defined and equalized as world life does not tell us what the world life means. On the contrary, it expresses that there is no positive behavior and there is no value in terms of the hereafter. In an other words, the unpleasant thing is not said but the unpleasant thing is expressed synonymously. In this sense, Almighty God's some definitions and expressions about the 'world life' is not the good or evil of world life in an absolute sense but the definition of behavior made by person. Namely, if the related behavior is good, it means 'hereafter life'; if the related behavior is not good, it means 'world life'. In this way, it can not be said that Allah Almighty absolutely disparages 'world life'. The Qur'an emphasized that only the 'world life' is temporary, an examination area, has got limited important and value. Therefore, muslims are asked to value according to this situation. Because of some behavior of the person, that world life is discredited in the Qur'an does not mean that the 'world life' is evil.

When it comes to statements expressed in the context of the comparison, of course the world is worthless according to the Hereafter; in other words the hereafter is more valuable than the world. This is both the reason and the information. This is in terms of reason; because one ends, the other endless; one has limitations, the other has unlimited possession. Evidence of this fact is declaration of Qur'an, authentic sunnah and other sound sources for those who accept the value.

If man can face himself, he will reveal the value of world life to the Hereafter. Therefore, in the light of all these evaluations, what muslims expected from the Quran perspective is recognition the true value of the afterlife. Extreme orientation to world life will reduce the value of the Hereafter, even destroy it. Only Allah knows best.

Keywords: World, World life, Sphere, Sky, Hereafter.

Giriş

Kur'an-ı Kerim'de "dünya hayatının bir oyun ve eğlenceden başka bir şey olmadığı" (el-En'âm 6/32); "dünya hayatının insanları aldattığı" (el-A'râf 7/51); "dünya hayatının aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey olmadığı ve ahiretin daha hayırlı olduğu" (el-Kasas 28/60) ifade edilmektedir. Bunun yanında yine Kur'an'da "Yüce Allah'ın bu evreni oyun ve eğlence olsun diye yaratmadığı" (el-Enbiya 21/16) konusundan bahsedilmektedir. Bu ve konu edeceğimiz benzer diğer ayetler hakkında klasik ve günümüz tefsir eserlerinde bazı rivayetlerle beraber çeşitli yorumlar mevcuttur. Bununla beraber konu hakkında daha çok farklı, kısmen de benzer açılardan yaklaşılarak çeşitli seviyelerde çalışmalar da yapılmıştır. Bu çalışma ise kaynaklarda aktarılan rivayetlerle beraber daha çok klasik, kısmen de modern dönem tefsir kaynaklarının konuya yaklaşım ve değerlendirme biçimlerini konu edinecektir. Özellikle 'dünya hayatı' tanımına yön veren amiller ve gerekçeler nazarı dikkate alınarak dünya hayatının mahiyetine, yani ne olduğuna yönelik mutlak bir tanımının ve buna ilişkin yorumun olup olmadığı konusu da ele alınacaktır.

Bu konu hakkında farklı açılardan yaklaşılarak değerlendirmelerin yapıldığı çeşitli seviyelerde çalışmaların varlığından bahsedebiliriz. Yapılan bu çalışmalar genel olarak iki grupta değerlendirilebilir. Birinci grup daha çok Kur'an ve sünnetin dünya ve ahiret hayatına bakışının incelendiği çalışmalar olarak görülebilir. Bu kapsamda örneğin, din eğitimi açısından Kur'an'ın dünya hayatına bakışı ele alınarak kavramsal analizler yapılmış; çeşitli dinlerin ve Kur'an'daki inanç gruplarının dünya hayatına bakışı ele alınmıştır. Tasavvufi düşüncenin yaklaşımları aktararak hadislerde yer alan 'dünya hayatı'na değinilmiştir. Dünya ve dünya hayatı kavramlarının Müslüman geleneğinde anlam kaymasına uğradığından bahsedilmiş; bu kavramların din öğretimi ve eğitimi bakımından önemli materyaller ihtiva ettiği değerlendirilmiştir. (Kocaman, 2012:179) Kur'an ve sünnette dünya ve ahiret hayatına bakışın ele alındığı çalışmada da Kur'an ve tarihi kaynaklardan hareketle cahiliye dönemi Araplar arasında ahiret inancının bulunmadığı ortaya konmuş; Mekkî ve Medenî ayetlerde dünya ve ahiret hayatına nasıl bakıldığı ifade edilmiştir. Sonuç olarak Kur'an'a göre dünya hayatının değersiz değil, aksine ebedi olan ahiret yurdunu kazanmak için dopdolu yaşanması gereken bir fırsat ve imtihan yeri olduğu; bu nedenle de dünya hayatının ciddiye alınarak iyi değerlendirilmesinin gerektiği yorumu yapılmıştır. (Okumuş, 2010: 143, 144) Diğer bir çalışmada ise Kur'an'da dünya hayatına verilen değer ele alınmış; bu kapsamda dünya, hayat, sekülerizm ve laiklik kavramları ile birlikte dünyevileşme sürecine değinilmiştir. Kur'an'da dünya hayatının yer alma biçimleri konu edilmiş; ulaşılan sonuçlar maddeler halinde verilmiştir. Görünüşte dünya hayatının kötülendiği izlenimi veren ayetlerde bile kötü davranışta bulunanların eleştirildiği yorumu yapılmıştır. (Açıkalın, 2005: 296) Kur'an'ın dünya hayatına bakışı ve dünya ahiret münasebetinin, insanın dünya hayatındaki yaşam tarzını belirlemesi açısından önemli olduğu gibi hususların konu edildiği çalışmada da Kur'an'ın dünya hayatına bakışı, dünya ve ahiret bütünlüğü ele alınmıştır. Sonuçta İslam'ın, dünyaya ağırlık verip ahireti ihmal etmeyi reddettiği gibi, ahirete ağırlık verip dünyayı ihmal etmeyi de reddettiği yorumu yapılmıştır. (Demir, 1995: 70) Ayrıca kimi çalışmalarda da Kur'an'da 'dünya' ve 'arz' kelimelerinin kullanımı ele alınmış; Kur'an'ın 'dünya' ve 'arz' kelimelerini aynı anlamda kullanmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayetlerde geçen

'dünya' ifadelerini yeryüzü anlamında değil; ölümden önceki hayatı anlatmak için kullanılan bir terim olarak düşünmek gerektiğine yönelik tespit ve yorum yapılmıştır. (Tatlı, 2005: 265)

İkinci grup ise genel olarak 'el-hayâtü'd-dünyâ' kavramının konu edildiği çalışmalar olarak değerlendirilebilir. Bu kapsamda da, örneğin Kur'an perspektifinden dünyanın değeri konusunun ele alındığı çalışmada, Yahudi, Hristiyan ve kâfirlere göre dünyanın değeri ifade edilmiş; 'dünya'nın övülmesi ve yerilmesi konusuna yer verilmiştir. Sonuçta 'dünyanın bir oyun ve eğlence olduğu' düşüncesinin kâfirlerle alakalı olduğu; insanların dünya üzerinde işledikleri günahlar yüzünden dünyanın değersiz olduğunu söylemenin ve bundan hareketle de dünya kelimesine olumsuz bir anlam yüklemenin yanlış olduğu yorumu yapılmıştır. Kur'an'da 'el-hayâtü'd-dünyâ' kavramıyla ifade edilen şeyin, insanların şu an içinde yaşadıkları, âhiretten önceki 'yakın hayat' olduğu belirtilmiştir. İnsanların yeryüzündeki yaşamlarını dile getiren bu kavramın geçtiği âyetlerde övülen ve yerilenin, dünya ve varlıklar değil; insanların işledikleri güzel ve kötü fiiller olduğu ifade edilmiştir. (Altuntaş, 2008: 210) Yine 'el-hayâtü'd-dünyâ' kavramının ele alındığı başka bir çalışmada ise Kur'an'ın bu kavram ile genel anlamda dünyada yaşanan hayatı değil, hitap ettiği zümrelerin içinde yaşadıkları hayatı eleştirip zem ettiği yorumu yapılmıştır. Bu kavramla dünya hayatının mutlak manada kötü, çirkin, basit, değersiz bir hayat olarak değerlendirilmediği ifade edilmiştir. (Aydar, 2002: 51, 52) İslamî anlayışa göre 'el-hayâtü'd-dünyâ' kavramının yorumlama biçimlerinin ele alındığı çalışmada da dünyâ ve âhiretin, siyah ve beyaz gibi birbirinin karşıtı değil, birinin, diğerinin karşılığı olduğu; dünyada iyi olanın âhirette de iyi, dünyâda kötü olanın âhirette de kötü olduğu değerlendirilmesi yapılmıştır. Âhiretin mukâbili ve yeryüzü anlamına gelen dünyanın, hem güzelliklerin ve hem de çirkinliklerin insan eliyle var edilen bir mekân olduğu yorumları yapılmıştır. (Altuntaş, 2003: 157) Bunların yanı sıra müstakil olarak, örneğin Mâtürîdî'nin Kur'an'da yer alan 'el-hayâtü'd-dünyâ' kavramına yüklediği anlamları ele alan çalışmalar da yapılmıştır. Bu kapsamda Mâtürîdî'nin, Kur'an'da geçen dünya hayatı kavramına coğrafi anlamda bir yaklaşım göstermediği belirtilmiştir. Mâtürîdî'nin bu kavramın geçtiği ayetleri, insanların manevi durumları ve yaşam biçimi tercihleri olarak görerek bu doğrultuda açıklamalar yaptığı, değerlendirmesi yapılmıştır. (Suuçak, 2017: 202)

Diğer taraftan, Kur'an'da edebî yönden 'dünya hayatı'nın ele alındığı çalışmalar da yapılmıştır. Bu kapsamda Edebî Tefsir, teşbih, temsil ve mesel kavramları ele alınarak dünya ile ilgili ayetlerin teşbih sanatı açısından değerlendirmesi konu edilmiştir. Sonuçta Kur'an'ın dünyayı tamamen yermediği; ancak ahirete nispetle hiçbir değerinin olmadığını da üstüne basa basa anlattığı ifade edilmiştir. Kur'an'ın genel itibarıyla dünya ve ahiret arasında dengeyi gözettiği; ancak bu dengenin iki cismin ağırlığını ölçen terazinin kefelerinin aynı doğrultuda olması gibi bir denge olmadığı yorumu yapılmıştır. (Sancar, 2008: 108) Bunun yanında tasavvufa göre dünya hayatı ve dünyevileşme konularını içeren çalışmalar da mevcuttur. Tasavvufçuların, Kur'an-ı Kerim'in sık sık vurgu yaptığı 'salih amel'i dünya işlerinden soyutlamak suretiyle sırf ibadet ve zikir gibi direkt ahirete yönelik amellere indirgeyerek değerlendirmeler yaptığı, belirtilmiştir. Oysa Kur'an'ın dünyaya sırt çevirme yerine onunla ilgilenmeyi, ahlakî değerleri bozmadan ve ahireti göz ardı etmeden dünyaya bağlanılmasını, onun imar ve ıslah edilmesini istediği yorumu yapılmıştır. (Özden, 2008: 173) Ayrıca müstakil olarak Kur'an ve dünyevileşme konuları da ele alınmıştır. (Namlı, 2009)

Kur'an'da geçen 'dünya hayatı'nın kendi mantığı ve dinamiği içerisinde ne anlama geldiğine ilişkin yapılan kimi akademik çalışmalarda "*Dünya hayatı ancak bir oyun ve bir eğlencedir.*" (el-En'am 6/32) ayetinin, dünyanın geçici ve yalan olduğu şeklinde yorumlanması sonucu, onun yüz çevrilmesi gereken bir alan olarak algılanmasına neden olduğu ifade edilmiştir. Kur'an'ın ve İslam'ın ruhuna hiç de uymayan aynı zamanda İslam dışındaki diğer dini akımlardan iktibas edildiği anlaşılan böyle bir düşüncenin yanlış olduğuna vurgu yapılmıştır. (Taşcı, 2010: 57) Diğer taraftan 'dünya' kelimesini Kur'an'daki ahlakî içeriğinden soyutlamak suretiyle Allah ve elçisinin zemmettiğinin methedilmeye çalışılmaması gerektiği, şeklinde yorumlar da (Öztürk, 2006: 86) yapılmıştır. Ancak ahlakî içerikten soyutlandığı takdirde de zemmedilen dünya mıdır, yoksa onun işaret ettiği davranışın

bizatihi kendisi midir, yani dünya hayatı kavramından bağımsız bir durum mudur sorusunun da cevaplanması gerekir. Ahlâkî içeriği ile beraber değerlendirildiğinde de Kur'an'ın zemmettiği dünya hayatı mıdır yoksa ona vücut veren tutum ve davranışın kendisi midir? Yoksa yapılan işin veya ortaya konan eylemin tekabül ettiği şeyin 'dünya hayatı' olarak adlandırılması mıdır? Bunların da değerlendirilmesi gerekir. İlgili ayetlerin anlam takdirleri, rivayetler açısından kısmen farklı mana ihtimallerine açık olsa da bu ihtimalin sağladığı imkânı kullanma biçiminin sorgulanması da yararlı olacaktır. Ayetlerde yer alan olayların mahiyeti, ayetlere konu olan kişilerin tutum ve davranışları, yüce Allah'ın bu hususlara ilişkin hükümleri, ilgili ayet bağlamları ve rivayetlerin sunduğu bilgileri de nazarı dikkate almak suretiyle, farklı anlama ihtimalini de en aza indirmek mümkündür. Bu yaklaşım, farklı anlam takdirlerine olumsuz bir değer yüklenmesi amacına değil; ilgili ayetlerdeki cenâb-ı Hakk'ın kastını, doğruya en yakın şekilde ortaya koyma niyetine yönelik olduğunu belirtmek gerekir.

Ayrıca bir şeyin ne olduğuna ya da olmadığına yönelik yapılan değerlendirme, o şeyin değerli ya da değersiz oluşundan ziyade, mahiyetinin ne olduğunu göstermektedir. Yine herhangi bir şeyin derecesinin veya değerinin nispi anlamda az olması, onun değersizliğini göstermez ve yerilmesi gerektiği sonucunu da doğurmaz. Yalın ifadeyle, değil mi ki dünya ahiretin tarlasıdır. O halde dünyanın veya dünya hayatının değersizliğinden değil, değerinden bahsetmek icap eder. Bu açıdan bakıldığında cenâb-ı Allah'ın Kur'an'da olaylardan ve kişilerin davranışlarından bağımsız, mutlak manada bir dünya hayatı tanımı ya da tasviri yapıp yapmadığı da cevaplanması gereken bir sorudur. Yine "dünya hayatının oyun ve eğlenceden başka bir şey olmadığını" (Enam 6/32) ifade eden ayetle, "göklerin, yerin ve bunların arasında olanların oyun olsun diye yaratılmadığını" (el-Enbiya 21/16) ifade eden ayetin bir arada düşünülmesi durumunda ne manaya geldiği sorusu da anlamlıdır. Bu sorulara verilecek cevap, aynı zamanda 'dünya hayatı'nın hem mahiyetini hem de değerini ortaya koyacaktır.

Bu kapsamda Kur'an-ı Kerim'de 'dünya hayatı' kavramının, geçtiği bütün ayetler ve bu kavramla ilişkili diğer ayetler çalışmamıza konu edilecektir; ancak kaynaklarımızda yer yer aynı içeriğe sahip olduğu değerlendirilen ayetler gruplandırılmak suretiyle dört başlık altında ele alınacaktır.

1. Dünya Hayatı

Kur'an-ı Kerim'de 'el-hayâtü'd-dünyâ' 'الْحَيَاةُ الدُّنْيَا' kavramı, 'dünya' kelimesinin, 'hayat' kelimesinin sıfatı olmak üzere altmış bir ayette altmış dört defa; dört ayette de (Bkz: el-En'âm, 6/29; el-Mü'minûn 23/37; el-Câsiye 45/24; el-Ahkâf 46/20) bir zamire bitişik olarak 'dünya hayatımız' ve 'dünyadaki hayatınız' şeklinde olmak üzere toplam altmış sekiz defa geçmektedir. Bu kavramın yer aldığı ayetlerin, hangi konulardan bahsettiğine ve neyi kastettiğine yönelik rivayet ve yorumlara baktığımızda belli hususların dile getirildiğini görmekteyiz. Bu hususlardan 'dünya hayatının aldatıcı olduğuna' yönelik ifadelerin yer aldığı ayetlerde şu konular dile getirilmektedir. Örneğin cenâb-ı Hak, "O kâfirler ki, dünya hayatı onları aldattı da dinlerini bir eğlence ve oyun edindiler. Onlar, bu günlerine ulaşacaklarını unuttukları ve ayetlerimizi bile bile inkâr ettikleri gibi biz de bugün onları unutturuz." (el-Araf 7/51) buyurmaktadır. "Bu ayette yüce Allah'ın, kâfirleri dinlerini eğlence ve oyun edinmiş olmakla sıfatlandırması iki şekilde izah edilebilir: Birincisi, kâfirler, din olarak inandıkları şeyi oyuncak haline getirmiş ve gayri ciddi davranmışlardır. İkincisi, onlar oyun ve eğlenceyi bir din edinmişlerdir. İbn. Abbas'ta Yüce Allah'ın bu ifadesiyle, yemin edip emirleriyle alay edenlerin kastedildiğini söylemiştir. 'Dünya hayatı onları aldattı.' ifadesi mecazî bir ifadedir; çünkü gerçekte dünya hayatı aldatmaz. Bu ifade ile kastedilen ise dünya hayatında insanda kimi aldanmaların meydana gelmesidir. Zira insan, ömrünün uzun, yaşantısının güzel, malının çok, makamının iyi olmasını arzu eder. O, bu arzularından dolayı dini ile gerekli bağı kuramaz, sırf dünyayı elde etme arzusu ve çabasına yönelir." (er-Râzî, Trz: 14/253) Müfessir Râzî (ö. 606/1210) ayetle ilgili şöyle bir değerlendirme de yapar: yüce Allah, bu kişileri kâfir olmakla nitelendirmiştir; çünkü

ayette onların dinlerini bir oyun ve eğlence edinerek, bu işi ayetleri inkâra kadar götürdükleri ifade edilmiştir. (er-Râzî, Trz: 14/253) İmam Mâturîdî (ö. 333/944) de ayetteki 'dünya hayatı onları aldattı' ifadesinden maksadın 'dünya ehli onları adattı' demek olduğunu ifade etmiş ve şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Ayette 'dünya ehli' kastedilerek 'dünya hayatı' denilmiş olması muhtemeldir; çünkü bu kafirler insanların kılavuzu ve reisleri mesabesinde kişilerdir." (Mâturîdî, 2005: 4/436) Ayetin, cennet ve cehennemliklerin diyalogları kapsamında cereyan ettiği; dinlerini 'oyun ve eğlence' edinenlerin de 'dünya hayatının aldattığı' cehennemlikler olduğu dikkate alındığında, 'dünya hayatı'nın mutlak anlamda insanları aldatmasından söz edilmese gerektir. Yine ahiret sahnesi üzerinden, dünyada peygamberlerin getirdiği mesajları yalanladıklarına, kendileri şahitlik eden inkârcılar için "Dünya hayatı onları aldattı." (el-En'âm 6/130) ayetindeki aldatma eyleminin dünyaya nispeti de, "insanın aklını kullanmayarak ona kanıp aldanmış olması nedeniyledir." (Mâturîdî, 2005: 4/261)

Dünya hayatının aldatıcı olduğuna yönelik ifadelerin yer aldığı başka bir ayette de "Herkes ölümü tadacaktır; yaptıklarınızın karşılığı size eksiksiz olarak ancak kıyamet gününde verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılır da cennete konursa artık kurtulmuştur. Dünya hayatı zaten aldatıcı şeylerden ibarettir." (Âl-i İmrân 3/185) buyurulmaktadır. Bu ayetteki 'dünya hayatı' ile ilgili olarak müfessir Râzî yukarıda açıklamasını vermeye çalıştığımız A'râf Sûresi'nin 51. ayetinde yaptığı yorumun benzerini yaparak şöyle demiştir: Bu, mecazî bir ifadedir; zira gerçekte dünya hayatının aldatması mümkün değildir. Bu ifadeden kasıt ise dünya hayatında insanın, ömrünün uzun, yaşantısının güzel, malının çok ve makamının yüce olmasını arzu edebileceğinden, insanda kimi aldanmaların meydana gelebilmesidir. (er-Râzî, Trz: 7/106) İmam Mâturîdî ise ayette bahsi geçen 'dünya hayatı'nın kâfirler nezdinde oyun ve eğlence; müminler nezdinde ise hikmet olduğunun aktarımını yapmaktadır. (Mâturîdî, 2005: 2/553) Bununla beraber ayet, kendinden önceki (Âl-i İmrân 3/183) ayetle birlikte değerlendirildiğinde durum daha da netleşmektedir. Yahudilerin önde gelen liderlerinden olan Ka'b bin. Eşref ve Huyey bin. Ahtab'ın da olduğu bir grubun Hz. Peygamber'e yönelerek "Allah'ın seni peygamber olarak seçtiğini ve bir kitap gönderdiğini iddia ediyorsun. Oysa Allah Tevrat'ta ateşin yiyeceği bir kurbanı bize getirmediği Allah'ın kendisini peygamber olarak seçtiğini iddia eden hiçbir peygambere inanmamamızı emretmektedir. Dolayısıyla o kurbanı bize getirirsen sana inanırız." demeleri üzerine (el-Vâhidî, 2005: 265; er-Râzî, Trz: 9/449) şu ayet nazil olmuştur: "Allah bize, ateşin yiyeceği bir kurban getirmediği hiçbir peygambere inanmamamızı emretti" dediler. De ki: "Benden önce size nice peygamberler açık belgeleri ve sizin dediğiniz şeyi getirdi. Eğer doğru söyleyenler iseniz, niçin onları öldürdünüz?" (Âl-i İmrân 3/183) Dolayısıyla ayette (Âl-i İmrân 3/185) 'dünya hayatı' yerilmektedir; ancak Yahudilerin Hz. Peygamber'i inkâr için ürettikleri bahaneler sadedinde düşünüldüğünde bu yermenin, onların bahsi geçen davranışları ortaya koymaları nedeniyle olduğu ifade edilebilir. "Yani onların bu davranışları ile tercih ettikleri 'dünya hayatı'nın geçici ve yok oluş gibi bir keyfiyetinin olduğuna işaret edilmektedir." (Mukâtil, Trz: 1/279) Zira dünya geçici olduğu için ondan elde edilen karşılıklar da geçici ve aldatıcıdır. Bu yüzden ayette 'Dünya hayatı zaten aldatıcı şeylerden ibarettir.' buyurulmuştur. Bir kimsenin dünyada bolluk ve refah içinde yaşaması, onun kurtuluşa erdiği anlamına gelmediği gibi fakirlik ve yoksulluk içerisinde yaşaması da yanlış yolda ve Allah'ın yardımından yoksun biri olduğu anlamına gelmez. Asıl kurtuluş ve mutluluk, âhirette cehennem azabından kurtulup cennet nimetlerine erişildiğinde gerçekleşecektir. (Heyet, 2012: 1/732) Ayette yer alan "Zaten dünya hayatı aldatıcı geçimlikten başka bir şey değildir." ifadesi de, "Fakat siz, dünya hayatını tercih ediyorsunuz. Hâlbuki ahiret daha hayırlı ve daha bakidir." (el-A'lâ 87/16-17) ve "Size verilen herhangi bir şey, dünya hayatının bir geçimliği ve süsüdür. Allah katında olan ise daha hayırlı ve daha devamlıdır." (el-Kasas 28/60) ayetinde ifadesini bulduğu şekliyle, mutlak anlamda değersiz ve yerilmesi gereken bir alan olmadığını göstermektedir. Sadece mahiyetinin nispi anlamda ahiretten daha az değerli olduğuna; fâni ve geçici olanı, insanın tercih ettiğine işaret vardır. Bu husus da, yüce Allah tarafından şöyle ifade edilmektedir: "Kim dünya hayatı ve onun ziynetini istiyorsa, orada onlara işlerinin karşılığını

eksiksiz veririz; orada onlar hiçbir zarara uğratılmazlar.” İşte onlar, kendileri için âhirette ateşten başka bir şey olmayan kimselerdir...” (Hud 11/15,16)

Dünya hayatının aldatıcı olmasından bahseden diğer ayetlerde de benzer hususlar dile getirilmektedir. (Bkz: Lokmân 31/33; el-Fâtır 35/5; el-Câsiye 45/35) Dolayısıyla hassas bir ayırım yapıldığında dünya hayatının mutlak anlamda kötü olmadığı ve insanın iradî bir eylemi olmaksızın onun mahiyeti gereği aldatıcı olmadığı ortaya çıkacaktır. Elbette ki ‘dünya hayatı’nın, ahiretin kazanılması için hazır ve risksiz bir çevre olduğu iddia edilemez. Ancak hazır ve risksiz olmayan bu dünyada, amaç olan ahiret hayatının, ana gaye olarak belirlenmesiyle ancak kazanılabileceğinden söz edilebilir.

Öte yandan Kur’an-ı Kerîm’de ‘dünya hayatı’ kavramıyla birlikte kâfir, münafık ve az sayıda olmakla birlikte mümin davranış tercihlerinin anlatıldığı ayetlerde de belli hususlar dile getirilmektedir. Bu kapsamda kâfirlerin davranış tercihleriyle ilgili olarak cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır: *“Ama siz, birbirinizi öldüren, içinizden bir kesime karşı kötülük ve zulümde yardımlaşarak; size haram olduğu halde onları yurtlarından çıkararak, size esir olarak geldiklerinde ise, fidye verip kendilerini kurtaran kimselersiniz. Yoksa siz Kitab’ın (Tevrat’ın) bir kısmına inanıp, bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Artık sizden bunu yapanın cezası, dünya hayatında rezil olmaktan başka bir şey değildir. Kıyamet gününde ise onlar azabın en şiddetlisine uğratılırlar. Çünkü Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir. Onlar, ahireti verip dünya hayatını satın alan kimselerdir. Artık bunlardan azap hiç hafifletilmez. Onlara yardım da edilmez.”* (el-Bakara 2/85,86) Burada ‘dünya hayatı’, içinizden böyle yapanların ‘bu dünyadaki’ cezası horluk ve zilletten başkası değildir, demektir. (el-Kurtubî, 1988: 2/23) Ayetteki ‘Kıyamet gününde ise onlar azabın en şiddetlisine uğratılırlar.’ ifadesi, bu dünyanın mukabili anlamında kullanılmıştır. Çünkü *“Onlar, hidayete karşılık dalâleti satın almış kimselerdir. Bu yüzden alışverişleri onlara kâr getirmemiş ve (sonuçta) doğru yolu bulamamışlardır.”* (el-Bakara 2/16) Yine ayette ‘satın almak’ tabirinin kullanılması, satın alınanın, müşterinin sevdiği şeyler cümlesinden olması dolayısıyladır. Yoksa takas yapmak anlamında bir satın almak değildir; çünkü münafıklar, mümin olmadılar ki imanlarını satmaları söz konusu olsun. İbn Abbas da ayetin manasının, küfrün imana tercih edilmesi ve küfrün satın alınması, olduğunu ifade etmiş ve bu durumu şöyle gerekçelendirmiştir: Allah’ın, münafıkların bu davranışlarını ‘satın almak’ almak diye ifadelendirmesi, bu ayete daha geniş anlam kazandırmak içindir. Çünkü satın alma işlemi neticede bir değişim işlemidir ve Araplar bunu, bir şeyin başka bir şeyle değişimi manasında tüm işlemlerinde kullanırlar. (el-Kurtubî, 1988: 1/210)

Kâfirlerin, dünya hayatını tercihleriyle ilgili olarak başka bir ayette de cenâb-ı Hak, *“Fakat siz, dünya hayatını tercih ediyorsunuz. Hâlbuki âhiret daha hayırlı ve daha bakidir.”* (el-A’lâ 87/16,17) buyurmaktadır. Ayette ‘dünya hayatı’ denilen şeyi tercih edenler münafıklar ve kâfirlerdir. (Mâtürîdî, 2005: 10/506; Mâverîdî, trz: 4/409; Beğavî, 1995: 8/403; Ebû Hayyân, trz: 10/478) Zira ayetin bağlamı da zaten kâfirlerle ve onların davranışlarıyla ilgilidir. ‘Çünkü onlar farklı yönlerden dünya hayatını ahirete tercih ediyorlardı.’ (Mâtürîdî, 2005: 10/506) Yani geçici olanı, ebedi olana tercih ediyorlardı. (et-Taberî, 1968: 24/375) Dolayısıyla kâfirlerin davranış tercihlerinin tekabül ettiği şeyin adı olarak ‘dünya hayatı’nın zikredildiği ifade edilebilir. Bu da, dünyanın mahiyetinin bu olduğunu göstermez. Yapılanın, dünyayı ahirete tercih etmek; yani imanî bir konu olduğunu gösterir. Dünya hayatının ahirete tercih edilmesiyle ilgili diğer ayetlerde de aynı durum söz konusudur. Yani kâfirin davranış tercihi olarak zikredilmektedir. (Bkz: İbrâhîm 14/3; en-Nahl 16/107; en-Nâziât 79/37-38) Zira bu zihnî yapıyı paylaşılanlar şunları söylüyordu: *“Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdan ibarettir; biz bir daha diriltilecek değiliz.”* (el-En’âm 6/29) *“Gerçek olan sadece şu yaşadığımız dünya hayatıdır. Ölür ve yaşarız. Bir daha da diriltilecek değiliz.”* (el-Mü’minûn 23/37) Bir de şöyle diyorlardı: *“Bu dünya hayatımızdan başka bir hayat yoktur. Ölürüz, yaşarız. Bizi öldüren ise zamandan başkası değildir. (...)”* (el-Câsiye 45/24)

Yine inkâr edenlerin dünyaya ve onun süsüne oldukça önem verip sevmelerinden kaynaklı olarak iman edenlerle alay ettiklerinden (et-Taberî, 1968: 4/273) cenab-ı Hak, “*İnkâr edenlere dünya hayatı süslü gösterildi. Onlar iman edenlerle alay etmektedirler. Allah’a karşı gelmekten sakınanlar ise, kıyamet günü bunların üstündedir. Allah dilediğine hesapsız rızık verir.*” (el-Bakara 2/212) buyurmaktadır. Yani inkâr edenlere dünya hayatının geçici lezzetlerinden haz alma duygusu/sevgisi onlara süslü gösterilmiştir. (et-Taberî, 1968: 4/273) Çünkü Allah inkârı tercih edenlere süsü ve rahatlığı çekici göstermiştir. Bu da ya insanın nefesine uygunluğuyla, ya deliller karşısında aklın güzel göstermesiyle ya da söz verilen mükâfatla olur. İnkâr edenlere dünya hayatının cazip göstermesi ise insanî arzularının ve tabiatlarının buna meyilli olması sebebiyledir. (Mâturîdî, 2005: 2/106) Dolayısıyla bu ayette de dünya hayatının cazip gösterilmesi, onun mahiyetinden kaynaklı değil; inkâr edenlerin davranışlarından kaynaklı bir ifade biçimi olduğunu söyleyebiliriz. Bu ayette ‘dünya hayatı’nın tekabül ettiği şey, ayetin açıklamasında yer aldığı gibi Taberî’ye göre ‘geçici lezzetlerden haz alma duygusu/sevgisi’, Mâturîdî’ye göre ise ‘süs ve rahatlık’ dır. Sonuç olarak ‘dünya hayatı’nın, geçici güzelliklerinden ötürü tercih edilerek, asıl olan yönünün ihmal edilmesi dolayısıyla ayete konu olduğu ifade edilebilir.

Kâfirlerin dünya hayatına yönelik davranış tercihlerine son örnek olarak, insanları Allah’ın yolundan uzak tutmak için yaptıkları infakın ahirette yarar sağlayacağını ve kendilerini Allah’a daha da yaklaştıracığını zannetmeleri (Mâturîdî, 2005: 2/461), verilebilir. Bu hususa ilişkin yüce Allah, “*Onların bu dünya hayatında harcadıkları malların durumu, kendilerine zulmeden bir topluluğun ekinlerini vurup mahveden kavurucu ve soğuk bir rüzgârın durumu gibidir. Allah onlara zulmetmedi. Fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlar.*” (Âl-i İmrân 3/117) buyurmaktadır. Zira onlar dünyada yaptıkları bu tür infakın, ahirette kendilerini Allah’a yaklaştıracığını ummaktaydılar; ancak rüzgârın ekinleri yok etmesi gibi, yaptıkları bu tür infaklar da kendilerinin helâkını oluşturmaktaydı. (Mâturîdî, 2005: 2/461,462)

Münafıkların davranış tercihleriyle ilgili olarak da cenab-ı Hak, bu defa [müminlere] onların davranış biçimlerini tanıtmak sadedinde (et-Taberî, 1968: 4/229) “*İnsanlardan öylesi de vardır ki, dünya hayatına ilişkin sözleri senin hoşuna gider. Bir de kalbindekine Allah’ı şahit tutar. Hâlbuki o düşmanlıkta en amansız olandır.*” (el-Bakara 2/204) buyurmaktadır. Ayet, Süddî’ye göre Ahnes b. Şureyk veya Şerik (Mukâtil, Trz: 1/121); Abdullah bin. Abbas’a göre Hz. Peygamber’in ‘Reci’ denen yerde öldürülen ve esir alınanların aleyhinde konuşan münafıklar; Muhammed bin. Kâ’b el-Kurezî, Katâde, Mücâhid, Rebi’ bin. Enes ve Ata’ya göre de bütün münafıklar hakkında nâzil olmuştur. (et-Taberî, 1968: 4/229,230; İbn. Kesir, 1961:1/562) Ancak Taberî, rivayetlerin birbirine yakın olduğunu ve aralarında pek büyük bir fark olmadığını söyleyerek (et-Taberî, 1968: 4/236) ayetin manasının, ‘insanlardan bazılarının dünya hayatında zahiren/açıktan konuştukları sözleri senin hoşuna gider’, demek olduğunu ifade etmiştir. (et-Taberî, 1968: 4/229) Bu ayette cenâb-ı Hak’ın ‘dünya hayatı’nın ne olduğuna, yani mahiyetine yönelik bir bilgi ve yorum mevcut değildir. Ayetten de anlaşılacağı üzere ‘dünya hayatı’ derken kastedilen, insanın kendi iradî eylemiyle oluşumuna zemin hazırladığı yaşam alanıdır. O hayatı negatif yapan şey ise münafıkların tutum ve davranışı olduğu açıktır. Dolayısıyla bu ayette insanın davranışından bağımsız, dünya hayatına pozitif veya negatif değer yüklenmesi söz konusu değildir. Kâfirlerin ve münafıkların ‘dünya hayatı’na ilişkin davranış tercihlerinin ve akibetlerinin konu edildiği diğer ayetlerde de benzer hususlar dile getirilmektedir.¹

Kur’an-ı Kerîm, ‘dünya hayatı’na ilişkin kâfirlerin ve münafıkların davranış tercihlerinden bahsettiği gibi Müslümanların davranış tercihlerinden de bahsetmektedir. Bu kapsamda örneğin yüce Allah “*O halde, dünya hayatını ahiret hayatı karşılığında satanlar Allah yolunda savaşsınlar. Kim*

¹ İlgili ayetler için bkz: el-A’râf 7/152; et-Tevbe 9/55; er-Ra’d 13/34; el-Kehf 18/104; Tâhâ 20/72; el-Ankebût 29/25; er-Rûm 30/7; ez-Zümer 39/26; el- Mü’minün 23/33; Fussilet 41/16; el-Ahkâf 46/20.

Allah yolunda savaştır da öldürülür veya galip gelirse, biz ona büyük bir mükâfat vereceğiz.” (en-Nisâ 4/ 74) buyurmaktadır. Ayette dünyayı vererek ahireti alanlar müminlerdir. Çünkü onlara ‘dünya hayatını ahiret karşılığında satanlar Allah yolunda savaşınlar’ buyurularak savaşa çıkmaları emredilmiştir. (Mâtürîdî, 2005: 3/255) Bu ayette yüce Allah insana, savaşmadığı takdirde meydana gelecek zararları bildirerek, savaşı emretmiştir. Zira dünya hayatına olan arzusundan dolayı insan savaşmayı terk edebilir. Bu ise âhiret mutluluğunu kaybetmeye sebep olacaktır. Bu açıdan bakıldığında sanki o insana, ‘[Gerektiğinde] savaşa katıl, geçici olan dünyayı, ebedî olan âhiret mutluluğuna tercih etmekten uzak dur!’ denilmektedir. (er-Râzi, Trz: 10/140)

Uhud Şavaşı esnasında ganimet hevesi ile savaş alanını terk edenlerle, terk etmeyip savaşa devam edenlerin mukayesesini bağlamında nazil olduğu ifade edilen (Mukâtil, Trz: 1/256; el-Kurtubî, 1988: 4/222) ayet de, Müslümanların dünya hayatına ilişkin davranış tercihlerine örnek olarak verilebilir. *“Hiçbir kimse Allah’ın izni olmadan ölmez. Ölüm belirli bir süreye göre yazılmıştır. Kim dünya menfaatini isterse, kendisine ondan veririz. Kim de ahiret mükâfatını isterse, ona da ondan veririz. Biz şükredenleri mükâfatlandıracağız.”* (Âl-i İmrân 3/145) Ayette, kayıtsız şartsız isteyen istediği hayatın mükâfatını alma özgürlüğünün olduğu söylenemez. Dolayısıyla eşit konuma sahip iki tercih unsurunun olmadığı açıktır. Bu, *“Kim ahiret kazancını isterse onun kazancını artırırız; kim de dünya kazancını isterse ona da onu veririz; ancak onun ahirette hiçbir nasibi olmaz.”* (eş-Şûrâ 42/20) ayetinde olduğu gibi bir durumdur. Yani *“ahiretten bağımsız sadece dünya hayatı için olmayan bir tercih ancak makbul olacaktır.”* (Mâverdî, Trz: 4/67)

Müminlerin dünya hayatına ilişkin tercihleri ilgili başka bir ayette de *“Ey iman edenler! Allah yolunda sefere çıktığınız zaman, gerekli araştırmayı yapın. Size selâm veren kimseye, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek, ‘Sen mümin değilsin’ demeyin. Allah katında pek çok ganimetler vardır. Daha önce siz de öyle idiniz de Allah size lütufta bulundu (müslüman oldunuz). Onun için iyice araştırın. Çünkü Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.”* (en-Nisâ 4/ 94) buyurulmaktadır. Ayette geçen ‘dünya hayatının geçici menfaati’nin manası ‘dünya hayatının geçici menfaati olan ganimet’, demektir. (Mâtürîdî, 2005: 3/331; Beğavî, 1995: 2/269) Yani çabucak geçip gidecek olan dünya malını tercih ediyorsunuz. (el-Âlûsî, 1994: 4/186) Ayet, müminlere bir konuda iyice araştırmayı ve anlamayı emretmektedir. (Mâtürîdî, 2005: 3/331) Dolayısıyla ayette dünya hayatının mutlak manada kötü oluşundan, terkedilmesi ve yerilmesi gereken bir alan olduğu ifade edilmemektedir.

Müslümanların davranış tercihlerine ve dolayısıyla ‘dünya hayatı’nın mutlak anlamda değersiz ve yerilmesi gereken bir alan olmadığına son örnek olarak da Hz. Peygamber’in Tebuk gazvesi sonrasındaki emri, verilebilir. Hz. Peygamber’in Rum gazvesine çıkılmasını istediği zaman, şiddetli sıcağın olduğu, hurmaların devşirildiği ve meyvelerin olgunlaştığı zamana denk gelmekteydi. Bu sıralarda evde ve seyir yerinde oturmayı seven, savaşa katılmayan münafıklara, bir diğer görüşe göre de müminlere, Rumlarla savaşmanın ağır gelmesi üzerine, (Mâtürîdî, 2005: 5/370; el-Vâhidî, 2005: er-Râzi, Trz: 16/47; 413; en-Nesefî, 1984: 679) şu ayet nazil olmuştur: *“Ey iman edenler! Size ne oldu ki, ‘Allah yolunda savaşa çıkın’ denilince, yerinizde çakılıp kaldınız. Yoksa ahiretten vazgeçip dünya hayatını mı seçtiniz? Oysa dünya hayatının yararı, ahiretin yanında pek azdır.”* (et-Tevbe 9/38) Yani yüce Allah’ın dünyada size verdiği nimetler, ahirette vereceğinden daha azdır. Diğer bir ifade ile dünya hayatının nimeti ve yararı, ahiretin yararından ve nimetlerinden daha azdır; çünkü dünya hayatının nimeti ve yararı sonludur. (Mâtürîdî, 2005: 5/370) Ayette hoş görülme, Hz. Peygamber’in dine dair emrinin dünyevî bir istekle yerine getirilmemesidir. Bu hâlin de, dünyadan azami istifade güdüsünün tetiklediği belli bir eksene kilitlenip onun ötesini görememe hâli olabileceği söylenebilir. Dolayısıyla ayetin, bir müminin dünya hayatında dinin onaylamadığı bir davranışını, ‘dünya hayatı’ olarak ifade ettiğinden bahsedebiliriz. Ayette geçen ‘gerektiğinde savaşa katılma’, dünyada Müslümanlardan yapmaları beklenen ve aynı zamanda ahirette de karşılığı olan bir emirdir. Savaşa katılma hususunda isteksiz olma halinin ise, ‘ahiretten

vazgeçip dünya hayatını istemek' gibi bir ifade ile karşılandığını söyleyebiliriz. Netice itibariyle gerektiğinde savaşa katılmama, dünya hayatının mutlak anlamda kötü oluşu ile değil, ahiretin sonsuz nimetleri karşısında tercih edilmemesi gereken bir fiil oluşu ile açıklanabilir.

Öte yandan Kur'an-ı Kerim'de, dünyada bulunan çeşitli nimetlerden ve onlardan yararlanma biçimleri izah edilirken de 'dünya hayatı' kavramı kullanılmaktadır. Nitekim cenâb-ı Hak bu hususa ilişkin şöyle buyurmaktadır: *“Kadınlar, oğullar, yük yük altın ve gümüş, salma atlar, davarlar ve ekinler gibi nefsin şiddetle arzuladığı şeyler insana süslü gösterildi. Bunlar dünya hayatının geçimliğidir. Oysa asıl varılacak güzel yer ancak Allah'ın katındadır.”* (Âl-i İmrân 3/14) Ayetin nüzûl sebebine ilişkin rivayet bulunmamasına rağmen, müfessirler bu ayet nazil olduğunda Hz. Ömer'in 'Ey şu anın Rabbi! Bunları bizim için sen süsledin.' demesi üzerine müteakip ayetlerin nazil olduğunu söylemişlerdir. Müfessirler ve sîret müellifleri, Medine'ye gelen Necranlı Hristiyan heyetinin giydiği ipek elbiselerin, Müslümanları etkilemesi üzerine müteakip üç ayetin nazil olduğunu ifade etmişlerdir. Bu ayetten (Âl-i İmrân 3/14) anlaşıldığına göre yüce Allah, insanların dünyevî nimet ve isteklerden kendilerini tamamen soyutlamalarını istememiş bilakis Müslümanları asıl olan ahiret nimetlerine özendirmiştir. (Derveze, 1383: 7/127) Ayette, insanın en çok hoşuna giden dünya nimetleri zikredilmiş; bunların hayra vesile edilmesi istenmiştir. Bu amaçtan uzak olması halinde nimetlerin, kişiyi gaflete düşürüp rabbinden uzaklaştırabileceğine dikkat çekilmiştir. (et-Taberî, 1968: 6/258) Nitekim 'dünya hayatı' kavramının geçtiği diğer pek çok ayette de bu duruma dikkat çekilmiş ve Hz. Peygamber'in eşlerinden (Bkz: el-Ahzâb 33/28), Müslümanlardan, Hz. Peygamber'in kendisinden ve dolayısıyla tüm müminlerden dünya hayatının geçici güzelliklerine aldanıp asıl amaçtan uzaklaşmamaları istenmiş ve bunun neticesi olarak da kendilerine verilecek olan dünya ve ahiret nimetlerinden bahsedilmiştir.²

2. Dünya Hayatının Oyun ve Eğlence Oluş Keyfiyeti

“Dünya hayatı oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Muttaki olanlar için şüphesiz ki âhiret yurdu daha hayırlıdır. Hâlâ akıl erdiremiyor musunuz?” (el-En'âm 6/32) ayetindeki 'dünya hayatı' ile özellikle dünyaya ait olan yaşam kastedilmiştir. Akıbeti düşünülmeden yapılan iş ve yaşanan hayat, boş bir meşguliyetten ibarettir. Dolayısıyla ahiret düşünülmeden ve yapılanların karşılığı nazarı dikkate alınmadan yaşanılacak 'dünya hayatı' nın herhangi bir değeri olmayacağı ve bu durumda sadece bir 'oyun ve eğlence' olacağı açıktır. (Mâturîdî, 2005: 4/69) Çünkü cenâb-ı Hak *“Sizi boşuna yarattığımızı ve bize tekrar döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?”* (el-Mü'minûn 23/115) buyurmaktadır. Yani sizi boşuna yaratmadım, (ez-Zemahşerî, Trz: 3/206) demektedir. Zira bu ayet, şayet insanlar ahirette Allah'ın huzurunda toplanmayacaklarsa, onların boş yere yaratıldığını haber vermektedir. Öldükten sonra hesap için dirilmenin bulunmadığı bir 'dünya hayatı' ise bu durumda oyun ve eğlenceden başka bir şey olmayacaktır. (Mâturîdî, 2005: 4/69) Dolayısıyla bu anlamda oyun ve eğlence olan şeyin, dinin onaylamadığı ancak insanların tikel davranış tercihlerinin tekabül ettiği bir ifadelendirme olduğundan söz edilebilir. Çünkü dünya hayatının bir bütün olarak oyun ve eğlence olarak kabul edilmesi durumunda, Kur'an'ın emirlerini yerine getirmeye çalışan bir mümin davranışının da bu bütün içerisinde mütalaa edilmesi gerekecektir. Oysa böyle bir değerlendirmenin Kur'an'ın temel öğretileri ile çelişeceğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla yüce Allah tarafından 'dünya hayatı' tanımının ve değerlendirmesinin yapıldığı vasattaki gerekçenin tespit edilmesinde yarar olacaktır. Bu gerekçenin de örneğin incelemeye çalıştığımız ayette olduğu gibi 'Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir.' tanımının, *“dünyada iken Allah'ın vâd ve tehdidinin gerçekleşeceği ortama kavuşmayı yalan sayanlar”* (Mâturîdî, 2005: 4/68) bağlamında zikredildiği dikkate alındığında, daha net ortaya çıkacağı ifade edebiliriz.

² İlgili âyetler için bkz: el-A'râf 7/32; et-Tevbe 9/55; Yûnus 10/23, 64, 88, 98; İbrâhîm 14/27; el-Kehf 18/28, 45, 46; Tâhâ 20/131; en-Nûr 24/33; el-Kasas 28/61, 79; eş-Şûrâ 42/36; el-Mü'min 40/39, 51; Fussilet 41/31, 32; ez-Zuhruf 43/32, 34, 35; en-Necm 53/29.

Dünya hayatının oyun ve eğlence oluş keyfiyeti ile ilgili bir diğer ayet de şöyle buyurulmaktadır: “(Oysa onların tek gerçek kabul ettikleri) bu dünya hayatı hakikatte sadece bir oyun ve eğlenceden ibarettir; âhiret yurduna gelince işte asıl hayat odur; keşke bunu bilselerdi!” (el-Ankebût 29/64) Öncelikle bu surenin Mekkî olduğunu, ayetin siyak ve sibakında ise Allah’ın birliği, peygamberlik, öldükten sonra dirilme gibi temel inanç hususlarının yer aldığını ifade etmek gerekir. Bununla beraber ayetin, dünya hayatını asıl kabul eden tevhide karşı güçlü direnç gösteren putperestlerin Hz. Peygamber’in davetine mukavemet gösterdikleri bir vasatta ifadesini bulduğunu söylemek lazım. Ayetin hemen öncesinde de cenâb-ı Allah’ın gücünü ve kudretini ifade eden üç ayet (el-Ankebût 29/61-63) yer almaktadır. Bu açıdan bakıldığında ayetin, “ahiretin önemini vurgulama, ondaki nimetlere dikkat çekerek müminleri amel etmeye teşvik etme ve dehşet verici cehennem azabından sakındırma amacına yönelik olduğu ifade edilebilir. Çünkü gerçek mutluluk ya da mutsuzluk ahirette olacaktır. Ahiret hayatı sonsuzdur; dünya hayatı ise süresi kısa ve nimeti geçicidir.” (Derzeve, 1383: 5/503) Dolayısıyla dünya hayatının bir oyun ve eğlence oluş keyfiyetini “eğer bu insanlar, dünya hayatının imtihan için verilmiş bir süre olduğunu ve gerçek hayatın, ebedi olan ahiret hayatı olduğunu bilselerdi, bu imtihan dönemini oyun ve eğlence ile geçirmezlerdi. Bilakis onun her anını ahiretteki ebedi hayatları için hazırlık yaparak geçirirlerdi.” (Mevdudî, 1996: 4/271) şeklinde anlamak gerekir. Bu yönüyle ayetteki amacın, işaret edilen ilgili kesimlerin ısrarla kabul ettikleri şekliyle bir dünya görüşünün yanlışlığına dikkat çekmek olduğu ifade edilebilir. “Zira müşriklerin zevk ve sefa içinde yaşamış oldukları bu dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlencedir; insanlara zevk verir; fakat kısa zaman içerisinde geçip gider. Ahirette ise ölüm yoktur ve hayat sonsuzdur. Bu itibarla asıl hayat, ahirette yaşanacak olan hayattır. Müşrikler bunu anlayacak olsalardı, Allah’a ortak koşmaktan vazgeçer ve sadece ona kulluk ederlerdi.” (et-Taberî, 1968: 20/60)

Nüzul sebebi ile ilgili herhangi kayıt olmayan ancak nüzul döneminde muhatabı Müslümanlar olan “*Dünya hayatı oyun ve eğlenceden ibarettir. Siz iman eder ve Allah’a itaatsizlikten sakınırsanız O’ da hak ettiğiniz karşılığı verecek, sizden servetinizi de istemeyecektir.*” (Muhammed 47/36) ayeti ve devamındaki iki ayet de ‘dünya hayatı’ ile ilgili hususları ihtiva etmektedir. “Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden ibarettir; yani dünyanın nimeti ve müddeti kısa ve aynı zamanda gelip geçicidir. İmanlarında samimi oldukları müddetçe müminlere Allah’ın vadettiği karşılık ise kendi katındadır. Yüce Allah, insanoğlunun tabiatındaki cimrilik ve ihtiras gibi özelliklerini bildiği için onlardan mallarının hepsini değil sadece bir kısmını infak etmelerini istemektedir. Bu, zor bir şey olmadığı için onların tereddütsüz yapmaları gerekir. Buna rağmen onlardan bu hususta cimrilik edenler olmuştur. Kim cimrilik ederse bu, kendi aleyhine olacaktır; çünkü sonucu kendisini bağlayacaktır. Yüce Allah insanlara değil, insanlar yüce Allah’a muhtaçtır. Yüce Allah’ın insanların yapmalarını istediği infak ise kendilerinin yararına olan bir emridir.” (Derzeve, 1383: 8/329,330) Dünya tabiatı gereği sonlu ve nimetleri de sınırlı olduğundan yüce Allah’ın emrine uymamanın karşılığının, ayetteki şekliyle tanımlanması, müminleri itaatsizlikten uzak durmaya teşvik olabilir. Dolayısıyla yapılan ‘dünya hayatı’ tanımı, müminlerin tutum ve davranışlarından bağımsız ve mutlak değildir. Ayetle ilgili olarak müfessir Râzî’nin “Bu ayet, bir teselli durumunu ifade etmektedir. Dünya hayatı, ahireti elde etmekten seni nasıl uzaklaştırabilir? Sen, yardıma layık olduğun için, dünyayı elde edeceksin; kazancından bir şey de eksilmeyecek. Herhangi bir şey elde edemeyeceğini düşünecek olsan bile [yukarıda izah edildiği şekliyle] dünya hayatı, bir oyun ve eğlence olduğu için, ona fazla değer vermemen gerekir.” (er-Râzî, Trz: 28/62) şeklindeki izahı da, ahiret ile mukayese edildiğinde ‘dünya hayatı’nın hangi konum ve değerde olduğunu göstermektedir.

Dünya hayatına ilişkin olarak başka bir ayette de yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “*Bilin ki dünya hayatı, bir oyun, bir eğlence, bir gösteriş, aranızda bir övünme, mal ve evlâta çokluk yarışından ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibi ki bitirdikleri çiftçileri imrendirir, sonra kurumaya yüz tutar, bir de bakarsın ki sararmıştır, ardından da çerçöp haline gelmiştir. Ahirette ise ya çetin bir*

azap yahut Allah'ın bağışlaması ve hoşnutluğu vardır. Dünya hayatı sadece aldatıcı bir yararlanmadan başka bir şey değildir." (el-Hadîd 57/20) Bu ayetle ilgili Elmalılı Hamdi Yazır (ö.1942) şu yorumu yapmaktadır: Ahiret için harcanmayan, onun nimetlerini elde etmeye vesile edilmeyen dünya hayatı, çocukları aldatan ve yorgunluktan başka bir meyvesi olmayan çeşitli halleri içermektedir. Dünya hayatı, sırf onun için yaşayanlar açısından ise hayatın ondan ibaret olduğunu ifade eder. (Yazır, 1971:7/4750-4751) Diğer taraftan ayet, dünya ve onun nimetlerinden olan kazanç, mal ve evlat edinmekten uzak durma anlamında değildir. Burada ifade edilen husus, kişinin dünya hayatına aşırı meylederek onu en büyük arzu ve amaç haline getirmemesidir. Yine ayette, insanın, dünyaya aşırı meylederek Allah'a ve insanlara karşı olan sorumluluklarını ve ebedi hayat olan ahiret hayatını ihmal etmemesi gerektiği emredilmektedir. Kaldı ki dünya hayatı, orada yaşayan her insan için çok kısa bir süreden ibarettir. (Derveze, 1383: 9/324) Bu ayette de insanların tutum ve davranışlarından bağımsız, mutlak anlamda bir 'dünya hayatı' tanımından bahsedildiğini söyleyemeyiz.

Yüce Allah, Hz. Peygamber'e, dinlerini oyun ve eğlence edinen; mal, güç ve imkânı ile dünya hayatının kendilerini aldattığı kimseleri bir tarafa bırakmasını istemiştir. Tebliğ görevi ile insanları Allah'tan başka herhangi bir dost ve şefaatinin olmadığı, fidenin kabul edilmediği ve bu sebeple şiddetli azaba maruz kalacakları bir gün için uyarma ile yetinmesini (Derveze, 1383: 4/109) şu ayetle emretmektedir: *"Dünya hayatının aldattığı, dinlerini bir oyuncak ve eğlence edinen kimseleri bir tarafa bırak. Yaptıkları sebebiyle hiç kimsenin bir felâket yaşamaması için Kur'an ile nasihat et. O kimse için, Allah'tan başka ne koruyucu vardır ne de şefaati! O, bütün varını fide olarak verse, yine de ondan kabul edilmez. Onlar, yapıp ettikleri yüzünden felâkete sürüklenmiş kimselerdir. İnkâr ettiklerinden dolayı onlar için kaynar sudan ibaret bir içecek ve elem verici bir azap vardır."* (el-En'âm 6/70) Ayette geçen 'Dünya hayatı onları aldattı.' ifadesi, dünya hayatındaki tercihleri kendilerini oyaladı ve ayetlerin delillerini düşünmekten alıkoymuştu, anlamına gelmektedir. Onlar dünya hayatıyla gururlandıklarından yüce Allah da gururlanmayı 'dünya hayatı'na nispet etmiştir. (Mâtürîdî, 2005: 4/121) Dünya hayatının aldatması, dünya hayatına yönelip, din işlerini keyif ve isteğe göre eğlence ve oyun kabilinden saymak demektir. Din adına eğlence ve oyun gibi gönül eğlendirmekten başkaca faydası olmayan şeylere tutunmak ya da hak dini, dünya hayatına aldanarak hesaba katmamak (Yazır, 1971:3/1956) anlamına gelir. Nitekim cenâb-ı Allah'a kavuşma ümidi taşımayan; ebedi kalacaklarmış gibi sırf dünya hayatı için çalışan ve onun güzelliklerini ahirete tercih eden inkârcıların durumunu (Mâtürîdî, 2005: 6/12,13) şöyle ifade etmiştir: *"Şüphesiz bize kavuşacağını ummayan ve dünya hayatına razı olup onunla yetinerek tatmin olan kimseler ile âyetlerimizden gafil olanlar var ya işte onların kazanmakta oldukları günahlar yüzünden, varacakları yer ateştir."* (Yûnus, 10/7, 8) Bu ayetteki, 'dünya hayatına razı olup onunla yetinenler'in ise ahiret düşüncesi olmaksızın yalnız dünya hayatı için çalışıp ona bağlananlar, dünya hayatıyla gururlanıp sevinenler ve ona meyledenler olduğu ifade edilmiştir. (el-Kurtubî, 1988: 8/312)

Yüce Allah Kur'an'da (el-Kehf 18/45; Yunus 10/24) Hz. Peygamber'den, mümin ve fakir kimseleri yanından kovmasını isteyenlere karşı, dünya hayatının genel olarak neye benzediğini temsili bir dil ile anlatmasını istemiştir. (el-Kurtubî, 1988: 10/412) Sonlu, öneminin azlığı ve kendisinden alınan zevkin kısa süreli oluşu sebebiyle, dünya hayatını suya benzettiği bu ayette (el-Kurtubî, 1988: 8/327) şöyle buyurmaktadır: *"Dünya hayatının hâli, ancak gökten indirdiğimiz bir yağmurun hali gibidir ki, insanların ve hayvanların yedikleri yeryüzü bitkileri onunla yetişip birbirine karışmıştır. Nihayet yeryüzü (o bitkilerle) bütün ziynet ve güzelliklerini alıp süslediği ve sahipleri de onun üzerine (her türlü tasarrufa) kadir olduklarını sandıkları bir sırada, geceleyin veya güpegündüz ansızın ona emrimiz (afetimiz) gelir ve, bunları, sanki dün yerinde hiç yokmuş gibi, kökünden yolunmuş bir hâle getiririz. İşte düşünen bir toplum için, âyetleri böyle ayrı ayrı açıklıyoruz."* (Yûnus, 10/24) Müfessir Kurtubî, âlimlerin, ayete ilişkin şu yorumu yaptıklarını aktarmıştır: Yüce Allah'ın dünyayı suya benzetmesinin nedeni, suyun belli bir yerde karar kılmayıdır. Su, nasıl bir yerde karar kılmayıp akıp gidiyorsa, dünya da bunun gibi geçip gidecek ve

kimseye kalmayacaktır. Ayrıca suya girip ıslanmadan çıkamayan insan gibi dünyaya aşırı dalan kimse de onun kimi kötülüklerinden kendisini koruyamayacaktır. Su, belli ölçüde olduğunda bitkinin yeşermesini sağlayacak ve faydalı olacaktır; ancak ölçüyü aşması durumunda ise zarar verecek ve sonuçta onu yok edebilecektir. Aynı şekilde dünyanın da ihtiyaç kadarı yarar; ihtiyaç fazlası ise zarar verecektir. (el-Kurtubî, 1988: 10/412) Yüce Allah bu âyet ile yeryüzünde bulunan çeşitli bitkilerin gerek bir takım âfetlerle gerekse değişen mevsimler koşullarıyla sonunda yok olup gideceğini ifade etmektedir. Tıpkı bunlar gibi, dünya da bir gün yok olacağından, yüce Allah insanların, geçici dünya hayatına aldanıp âhiret hayatını ihmal etmemeleri gerektiğini beyan buyurmaktadır. (et-Taberî, 1968: 15/57) Dolayısıyla ayetin, dünya hayatının ahirete nispetle az değerli oluşundan; ona önem ve kıymetin, konulan ölçüye göre tespit edilmesinin gerekli oluşundan bahsettiğini, ifade edebiliriz.

Kur'an'ın birçok âyetinde belirtildiği üzere insanın yaratılış amacından tamamen kopuk bir dünya hayatı, anlamını yitirmiş ve sadece biçimde kalmıştır. Belirlenen amacı göz ardı etmeden bu hayatın icaplarına uyulması ise zaten Kur'an'ın insandan istediğidir; dolayısıyla bu gibi âyetlerde dünya hayatının mutlak anlamda mahkûm edildiği söylenemez. Dünyada meşru olan faydalara (zevk, mutluluk) kapılarını kapatmamakla beraber bunları asıl mutluluğun gölgesi ve küçük örnekleri olarak gören, gönlü bunlara değil, ebedî olana yönelen, Allah'ın rızâsını, O'na keyfiyetsiz yakınlığı ebedî nimetlerin en büyüğü ve en değerlisi bilen müminler ise dünyada kontrollü ve dengeli bir ömür geçireceklerdir. Kur'an'ın da (Yunus 10/9) müjdelediği gibi bu hayatın sonunda mutluluğa ereceklerdir. (Heyet, 2012: 5/249-250; 3/86, 87) Dolayısıyla yapılması gereken en doğru tercihin, yaratılış amacından kopuk olmayan sağlam bir bilinç ve tasavvur kabiliyeti ile kontrollü ve dengeli bir 'dünya hayatı' geçirmek olduğu söylenebilir. Bahsi geçen ayetler ve yorumlar bağlamında 'dünya hayatı'nın mutlak anlamda mahkûm edilmeyişinin ise kontrollü ve dengeli bir 'dünya hayatı' geçirmede, merkezi bir eksen oluşturduğu söylenebilir.

Kur'an-ı Kerim'de dünya hayatı oyun, eğlence ve süs olarak tarif ediliyor; ancak hassas bir ayırımın yapılması gerekir. Bununla beraber yüce Allah'ın, insanlara seslenerek onların olası ortak sonlarına işaretlerle kimi vesilelerle bir dünya tanımı yaptığına da vurgu yapmak gerekir. Zira dünyanın, ahirete giden yolun pratik güzergâhı olduğu açıktır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, yüce Allah tarafından boşuna yaratılmadığı ifade edilen dünyanın, oyun, eğlence, süs gibi unsurlarla tarif edilmesi de yine dünyanın böyle bir amaca mukterin olarak yaratılmasıyla değil; insanın iradesiyle ve davranışıyla onu böyle bir alana dönüştürmesi sebebiyledir. Çünkü kötü olan dünyanın bizatihi kendisi değil; insanların tercihleri ile şekillendirdiği hayatın niteliğidir. Dolayısıyla insanın varoluş mücadelesinin zemini olan dünyayı, oyun ve eğlence alanına dönüştürecek olan da yine insanın kendisidir. Dinî ve irfanî öğretilerin işaret ettiği şekliyle 'geçici bir faydayı' ebedi mutluluğa dönüştürecek olan insandır. Zira Kur'an'ın dünya hayatına atıfta bulunurken onu insanın tutum ve davranışları üzerinden yermesi, dünya hayatının niteliğinden bağımsızdır. Bu yerme, belirli bir zamanla sınırlı olan bu hayatın kimi nimet ve çekiciliği ile asıl olan ahiret hayatının önüne geçmemesini, daha da kötüsü ahirete tercih edilmemesini istemesi sebebiyledir. İlahî kuralların gösterdiği istikamette, dünyanın her türlü oyun ve eğlencesinin yine yüce Allah'ın insana bir lütfu olduğu açıktır.

3. Dünyanın Boş Yere Yaratılmamış Olması Durumu

Yüce Allah evreni oyun ve eğlence olsun diye, yani anlamsız ve boş yere yaratmadığını; aksine evren ve ondaki her şeyin yaratılışında hikmetli bir planın var olduğunu ve dolaylı olarak insanların bu hikmeti keşfetmeye çalışmasının gerekliliğini işaret ederek (Heyet, 2012: 3/669) şöyle buyurmaktadır: “Biz gökleri, yeri ve bunlar arasındakileri oyun olsun diye yaratmadık.” (el-Enbiya 21/16) Yaptıklarından dolayı Mekkeli müşrikleri uyararak (Mukâtil, Trz: 2/349) bu ayet hakkında, kendisinden önceki ayetlerle (el-Enbiya 21/11-15) ilgi kurularak şu izah yapılmıştır: Yüce Allah, ayetlerini yalanladıkları için, ilgili yöre halkını helak ettiğini bildirince, adaletinin gereği olarak onların yaptıklarının bir karşılığı olduğunu belirterek [ayette sanki] şöyle buyurmaktadır: “Biz

gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunan şeyleri, oyuncuların işi gibi bir şey olarak yaratmadık” Yani, tıpkı zâlimlerin evlerini ve saraylarını oyun, eğlence ve zevk için düzenlemeleri gibi, gökleri, yeryüzünü ve bu ikisi arasında hayranlık veren, şeyleri oyun ve eğlence için düzenlemedik. Bunları dünyevî ve uhrevî yararlarından ötürü böyle yaptık. Bunların dinî yararı, onlar üzerinde düşünecek olanlara, tefekkür etmelerini temindir. Nitekim yüce Allah, “*Onlar göklerin ve yerin yaratılışı hususunda tefekkür ederler.*” (Âl-i İmrân 3/145) buyurmuştur. Bunların dünyevî yararları ise, kendilerine yönelik sayısız menfaatin bulunmasıdır. (er-Râzî, Trz: 22/124, 125) Yüce Allah oyun ve eğlence edinecek olsaydı, bunu yapacak güç ve kudrete sahipti; fakat O, kâinatı ve içindekileri bir hikmete dayalı olarak ve ulvî bir amacı gerçekleştirmek için yaratmıştır. (Derveze, 1383: 5/260)

Öte yandan yüce Allah, evreni oyun ve eğlence olsun diye boş yere yaratmadığını bildirdiği gibi insanı da boş yere yaratmadığını ifade etmektedir. Bu durumu, geçici dünya hayatını, ebedi olan ahiret hayatına tercih edip cehennem azabına mahkûm olanlara (et-Taberî, 1968: 19/83) “*Sizi boşuna yarattığımızı ve bize tekrar döndürülmeyeceğinizi mi sandınız.*” (el-Mü’minûn 23/115) ifadesiyle bildirmektedir. Yani cenâb-ı Hak şunu ifade etmektedir: Sizi boşuna yarattığımızı mı zannediyorsunuz? Hakkınızda mükâfat veya ceza söz konusu olmaksızın hayvanları yarattığım gibi, sizi de yaratmış olduğumu mu düşünüyorsunuz?” (el-Kurtubî, 1988: 12/156) Ahiret olmasaydı itaat eden, isyan edenden; mümin, kâfirden; doğruyu söyleyen, yalanı söyleyenden ayırt edilemezdi. İşte o zaman bu âlemi yaratmak abes olmuş olurdu. (er-Râzî, Trz: 11/214) İnsan³ ihmal edilip yaptıklarına yönelik herhangi bir işlem yapılmayacak (Mukâtil, Trz: 4/161) bir varlık değildir. Bilakis yaptıklarıyla yükümlü tutulup kendi keyfine terkedilmemiş (Yazır, 1971: 8/5487) oluşu, “*Yoksa insan başıboş bırakılacağını mı sanır?*” (el-Kıyamet 75/36) ayetinde ifadesini bulmuştur.

Aslında dünyanın ve içerisinde olan her şeyin boş yere yaratıldığı iddiası, inkâr edenlerin bir marifetidir. Yüce Allah, “*Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bu (yaratılanların boş yere yaratıldığı iddiası) inkâr edenlerin zannıdır. Cehennem ateşinden dolayı vay inkâr edenlerin haline!*” (es-Sâd 38/27) buyurmaktadır. Ayette yer alan ‘zan’, inkâr edenlerin, dolayısıyla âhiret gününe inananların ve sadece bu dünya hayatının var olduğuna inananların zannıdır. Çünkü müteakip ayette yüce Allah, hikmeti ve adaleti gereği müminlerle kâfirleri eşit tutmayacağını “*Yoksa biz iman edip sâlih ameller işleyenleri, yeryüzünde fesat çıkaranlar gibi mi tutacağız? Yoksa Allah’a karşı gelmekten sakınanları yoldan çıkan arsızlar gibi mi tutacağız?*” (es-Sâd 38/28) buyurmaktadır. Elbette bir tutmayacak ve bunu yapmayacaktır; zira onlar, Allah katında eşit değildir. Durum böyle olunca itaat edenin mükâfatlandırılacağı; günahkârın da cezalandırılacağı başka bir âlemin mutlaka olması gerekir. Bu çıkarım, aklîselim ve fitratî müstakîm olanları, ahiret hayatının varlığı ve dünyada yapılanların karşılığının mutlaka olacağı neticesine götürecektir. (İbn. Kesir, 1961: 7/63) Yine yüce Allah’ın kendisini oyun, abes ve bâtıldan tenzih ederek (Mukâtil, Trz: 3/233; İbn. Kesir, 1961: 7/259) “*Biz gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları, oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık. Bunları hakikat ve hikmet çerçevesinde yarattık, fakat çoğu bunu bilmez.*” (ed-Duhân 44/38, 39) buyurmaktadır. Yüce Allah’ın bu beyanı, öldükten sonra dirilmenin ve hesabın mutlaka gerçekleşeceğini; dünyanın imtihansız bir alan olmadığını ve onu boşuna yaratmadığını ifade etmektedir. Bununla beraber emir ve yasaklarla insanları sınadığını, sınama sonucu uygun davrananları mükâfatlandıracağını; davranmayanları ise cezalandıracağını bildirmektedir. Ancak Allah’a ortak koşanların çoğu, yaratılışın amaç ve hedefini bilmemektedir. Bu nedenle herhangi bir iş yaptıklarında ahireti yok sayıp inkâr ettikleri için ona yönelik bir şey beklemezler. Allah’ın azabını

³ Buradaki insan, Sure’nin son ayetine kadar Ebu Cehil b. Hişam’la ilgili olduğu ifade edilmiştir. Bkz. Mukâtil b. Süleyman, Tefsîru Mukâtil b. Süleyman, 4/161; et-Taberî, *Câmiu’l- Beyân an-Te’vîli’l- Kur’ân*, 24/81. Ancak ayetin Ebû Cehil b. Hişam’la ilgili olması, ayet üzerinden anlaşılması gereken genel anlama mani değildir. Kaldı ki ayetteki insanı, İbn Kesir gibi, bütün kâfirleri ifade eden cins isim olarak değerlendirenler olduğu gibi, Âdem veya bütün insanları ifade ettiği yönünde değerlendirmeler de mevcuttur. Bilgi için bkz. Mâverdî. Ebu’l- Hasen Ali b. Muhammed, (Trz). *en-Nüket ve’l Uyûn*. Beyrut: Daru’l- Kütübi’l- İlmiyye. 4/360.

gerektirecek bir iş yaptıklarında ise bunun sonucundan korkmazlar; zira onlar hayatı, sadece bu dünya hayatından ibaret sanırlar. (et-Taberî, 1968: 22/41)

Diğer taraftan yüce Allah, gökleri ve yeri dolayısıyla dünyayı bir gaye için yarattığını (Mukâtil, Trz: 3/37) şu ayeti ile bildirmektedir: “Allah gökleri ve yeri hak ve hikmete uygun olarak yaratmıştır.” (el-Ankebut 29/44) Ayette yer alan ‘بالحق’ ‘bi’l-hakk’ ifadesi, ‘hak ve hikmete uygun olarak’ anlamına gelmektedir. Kur’an-ı Kerim’de yaratmayla ilgili olarak kullanıldığı yerlerde bu ifade, genellikle evrende yaratılmış hiçbir şeyin amaçsız, faydasız ve manasız olmadığına; tam aksine Allah’ın yaratmasının eksiksiz ve kusursuz olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca canlı cansız her varlığın, cenâb-ı Allah’ın eseri olduğuna; dolayısıyla O’nun kudretinin bir tecellisi ve yaratılanın da hak olduğuna işaret etmektedir. (Heyet, 2012: 4/271)

Esasen “Allah, gökleri ve yeri, hak ve hikmete uygun olarak, herkese kazandığının karşılığı verilsin diye yaratmıştır. Onlara zulmedilmez.” (el-Câsiye 45/22) ayeti de, gökleri ve yeri, hak ve hikmete uygun olarak yaratmasının gerekçesini ifade etmektedir. Şöyle ki yüce Allah, müminin kâfirle bir olmayacağına kanıt olmak üzere “Allah, gökleri ve yeri, hak ve hikmete uygun olarak, herkese kazandığının karşılığı verilsin diye yaratmıştır. Onlara zulmedilmez.” (el-Câsiye 45/22) buyurmaktadır. Öldükten sonra dirilme olmasaydı bu, hakkın yerine getirilmesine değil; tam aksine bâtılın ikamesine bir zemin oluştururdu. Zira Allah’ın, zulmü nedeniyle mazlumun hakkını zalimden almaması düşünülemez. Aksi durumda herkese kazandığının karşılığını vermesi için hakkaniyete göre yaratmış olması durumu temelsiz olurdu. Dolayısıyla bu âlemin yaratılış amacı, ilahî adalet ve rahmetin ortaya çıkması içindir. Bu da ancak, kıyametin varlığı ve hak ile bâtıl tarafları arasındaki derece farkının ortaya çıkmasıyla tamamlanacaktır. (er-Râzî, Trz: 27/667) Benzer diğer ayetlerde de aynı şekilde yüce Allah, “gökler ile yeri ve ikisi arasındakileri ancak hak ve hikmete uygun olarak yarattığını (el-En’âm 6/73; el-Hicr 15/85; er-Rum 30/8; el-Ahkâf 46/3) ifade etmektedir.

4. Dünyanın Ahiretten Değersiz Oluşu Keyfiyeti

Kur’an-ı Kerim’de hikmete ve hakikate uygun olarak yaratıldığı ifade edilen dünya, insanların tutum, davranış ve tercihleri sebebiyle çeşitli ayetlerde oyun ve eğlence, süs ve dünya hayatının özelliği ya da sıfatı olarak ifade edilmektedir. İfadenin bu şekilde oluşu, bahsi geçen özellik ve sıfatları bizatihi dünyanın kendisi içerdiği için değil; tutum, davranış ve yaşam tercihleriyle ona istikamet tayin eden insan olduğu içindir. Dünya özü itibarıyla Allah’ın âyeti, yani varlığının delilidir. Kendi niteliği bakımından ‘dünya’ Kur’an’da yerilmez. Yerilenin, ‘dünya hayatı’ diye tanımlanmasını sağlayan ya da tercihi sebebiyle ona istediği yönde istikamet tayin eden veya tanıma neden olan insanın bizatihi kendisinin olduğunu söyleyebiliriz. Zira nispi anlamda, sonsuz olan ahiret yurdunun, muvakkat olan dünya hayatından daha hayırlı olduğu da Kur’an’ın beyanıdır. Bu beyanın yer aldığı ayette cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır: “Allah’a karşı gelmekten sakınan kimselere, ‘Rabbiniz ne indirdi?’ denildiğinde, ‘Hayır indirdi’ derler. Bu dünyada iyilik yapanlara bir iyilik vardır. Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır. Allah’a karşı gelmekten sakınanların yurdu ne güzeldir.” (en-Nahl 16/30) Ayette, ‘Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır.’ ifadesinin gerekçesi, dünyanın fani; ahiretin ise baki oluşu ile açıklanmıştır. (Mâturîdî, 2005: 3/264; el-Kurtubî, 1988: 10/101) Ayrıca ayet, Allah’ın indirdikleri karşısında muttaki müminlerin ortaya koyduğu tavır ile iman edip güzel iş yapanların, dünya ve ahirette karşılaşacakları güzel akıbetin açıklaması olarak da yorumlanmıştır. (Derzeve, 1383: 5/128) Dolayısıyla ayetin, dünya hayatı fani olduğu için ahiret hayatının nispi anlamda ondan daha değerli ve güzel olduğundan; bununla birlikte dünyada iyilik yapanlara da bir karşılığın var olduğundan, bahsettiği ifade edilebilir.

Kur’an’da âhirete göre dünya hayatının, geçici bir faydadan başka bir şey olmadığından ve bu geçici faydayı tercih edenlerin kimler olduğundan da bahsedilmektedir. “Allah dilediği kimselerin rızkını bollastırır ve daraltır. Onlar dünya hayatıyla sevinip mutlu oluyorlar, oysa âhiretin yanında dünya hayatı, geçici bir faydadan başka bir şey değildir.” (er-Ra’d 13/26) Ayette, dünya hayatıyla

sevinip mutlu olanlar, Allah'ın, dünyada kendilerine vermiş olduğu nimetlerle sevinip kendilerini mutlu hisseden kâfirlerdir. Oysa Allah'ın vermiş olduğu nimetlerin imtihan için olduğu tartışmasızdır. Allah, kudretinin gereği dilediğini zengin, dilediğini fakir yapar; ancak ayette bahsi geçen kâfirlerin zengin olmaları kendi meziyetleri dolayısıyla değildir. Ayrıca kâfirlerin dünya hayatındaki üstünlükleri, geçici bir durumdur. Ahiret nimetleriyle karşılaştırıldığında ise geçici bir azıktır. Bu itibarla kâfirler, dünya hayatına aldanmamalıdır. (et-Taberî, 1968: 16/430) Ayette dünya hayatıyla sevinip mutlu olanların, Mekkeli müşrikler olduğu da söylenmiştir. Çünkü onlar dünya hayatıyla mutlu olup ve bunun dışında bir hayat tanımayan insanlardı. Oysa dünya hayatı ahiret hayatına nispetle 'sadece bir geçimlidir.' Dünya hayatının geçimliğinden maksat, dünyada iken kendisinden yararlanan şeyler; ya da ahiret için dünyadan edinilen azık anlamında olduğu söylenmiştir. (el-Kurtubî, 1988: 9/314) Ayrıca bu hususa ilişkin olarak Hz. Peygamber de denizin suyuna işaret ederek, dünya hayatıyla ahiret hayatını karşılaştırmak suretiyle şöyle buyurmuştur: "Allaha yemin olsun ki, ahirete göre dünya hayatı, sizden birinizin şahadet parmağını uzatarak dalgadan kaptığı su kadardır." (Müslim, Cennet: 55/2858; Tirmizî, Zühd: 5/2323; İbn-i Mâce, Zühd: 3/4108) Burada bir hususu belirtmek gerekir. Bahsini konu edindiğimiz ayette ve bu ayete dair yapılan yorumlarda, dünya hayatıyla sevinip mutlu olanların kâfir kimseler veya müşrikler olduğu açıktır. Ancak, ilgili kesimin sadece dünya hayatıyla sevinip mutlu olmalarıyla değil, bu hayatın dışında bir hayat olmadığını kabul etmeleri dolayısıyla, ayette bir kıyasın yapıldığını ifade edebiliriz. Dolayısıyla ayet, mutlak anlamda bir dünya ve ahiret karşılaştırmasından ibaret değildir. Cenâb-ı Allah'ın emirlerinin kabul edilmemesi, dünyayı seçmekle ifade edilmiştir. Bunun da, bu ayete ilişkin olarak yüce Allah'ın rubûbiyyetini kabul etmemekle eş değer olduğuna ayrıca vurgu yapmak gerekir.

Diğer taraftan Uhud Savaşı'nda başlarına gelen olaydan sonra Medine'ye dönen Hz. Muhammed'e ashabından bir grup tarafından, "Allah bize yardımını vadetmesine rağmen bu olay başımıza niçin geldi? diye bir soru sorulmuştur. Bunun üzerine okçuların Uhud günü yaptıkları davranış kastedilerek (Âl-i İmrân 3/152) ayetinin, "*İçinizden kimi dünyayı istiyordu.*" kısmına kadar olanı nazil olduğu rivayet edilmiştir. (el-Vâhidî, 2005: 255) Rivayete göre Uhud Savaşı'nın yapıldığı gün Hz. Peygamber bir grup okçudan mevzilerini terk etmemelerini istemiş; ancak onlar mevzilerini terk ederek ganimet toplamaya başlamış ve bunun neticesinde de cezalandırılmışlardı. (İbn. Hişâm, 1971: 1/69; Mâturîdî, 2005: 2/506) Bu duruma ilişkin İbn Mes'ud'da "Biz Hz. Peygamber'in ashabından herhangi birinin dünyayı ve dünyalığı istediğini Uhud gününe kadar fark etmemiştik." değerlendirmesini yapmıştır. (İbn. Hişâm, 1971: 1/69; et-Taberî, 1968: 4/237; Mâturîdî, 2005: 2/506) Rivayette detayları verilen bu hadisede de olduğu gibi, cenâb-ı Allah kimi müminlerin 'dünya'yı istediklerini beyan buyurmaktadır. Ancak 'dünya'yı istemelerinin mahiyetinin, ganimet elde etmek arzusuyla mevziyi terk etmek olduğu açıktır. Fakat bu ayette dünyayı istemekle kastettiği kesimin ise müminler olduğuna da ayrıca vurgu yapmak gerekir. Dolayısıyla durumun, dünya hayatının bir menfaati olan ganimet elde etme isteğinin, dünyayı istemek olarak adlandırmasından ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bu ayette yüce Allah tarafından hoş görülmeyle ilgili şeyin, dünyayı istemek değil; kritik bir aşamada Hz. Peygamber'in uyarısına rağmen ganimet elde etme arzusu ve teşebbüsü olduğuna da işaret etmek gerekir. Kaldı ki şartlar oluştuğunda usulüne göre ganimet elde etmek İslam'da yasaklanan bir şey değildir.

Bu konuya ilişkin son olarak, müşriklerden aşırı eziyet gören Abdurrahman b. Avf, Mikdat bin. Esved, Kudame bin. Ma'zun ve Sa'd bin Ebî Vakkas'ın da içerisinde bulunduğu bir grubun, Hz. Peygamber'den savaş izni istemeleriyle ilgili (Mâturîdî, 2005: 3/259; el-Vâhidî, 2005: 305) şu ayet zikredebilir: "*Daha önce kendilerine, (savaşmaktan) ellerinizi çekin, namazı kalın, zekâtı verin' denilenleri görmedin mi? Üzerlerine savaş yazılınca hemen içlerinden bir kısmı; insanlardan, Allah'tan korkar gibi, hatta daha çok korkarlar ve 'Rabbimiz! Niçin bize savaş yazdın? Bizi yakın bir zamana kadar erteleyeydin ya!' derler. De ki: Dünya geçimliği azdır. Ahiret, Allah'a karşı gelmekten sakınan kimse için daha hayırlıdır. Size zerre kadar haksızlık edilmez.*" (en-Nisa 4/77) Rivayette, müşriklerden aşırı eziyet gören bahsi geçen grup, 'Ey Allah'ın Resûlü şunlarla savaşmaya

bize izin ver' demeleri üzerine Hz. Peygamber'in de 'Uzak durun, ben onlarla savaşmakla emrolunmadım.' dediği ifade edilmektedir. Daha sonra Hz. Peygamber Medine'ye hicret edince yüce Allah müşriklerle savaşmayı emretmiş; bu emri, bahsi geçen gruptan bazısının hoş karşılamaması üzerine de ayetin nazil olduğu rivayet edilmiştir. (Mâturîdî, 2005: 3/259; el-Vâhidî, 2005: 305) Bununla beraber ayetin, müşriklerle savaş farz kılınmadan önce Hz. Peygamber'in ashabından bir grup hakkında ya da Hz. Peygamber'le beraber savaşan münafıklar hakkında nazil olduğu da ifade edilmiştir. (et-Taberî, 1968: 8/547; Mâturîdî, 2005: 3/259) Hakkında farklı rivayetlerin olduğu bu ayet, verilen savaş emrinin hikmetini anlamaya yönelik olabilir. Şöyle ki, ayette bahsi geçenlerin, korkaklık ya da öldürülme endişesiyle düşmanla mücadele etmeye isteksiz olmaları muhtemeldir. Bu nedenle cenâb-ı Hak, onları bu duruma sevk eden amilin, dünyadan yararlanma arzusu olduğunu bildirmektedir. Onlar ahiretin nimetini kavrayabilseler, kendilerinde böylesi bir korku ve endişe oluşmayacaktır. Bunun neticesinde de düşmana mukavemet gösterip olası musibetlere aldırış etmeyecek ve herhangi bir endişeye de düşmeyeceklerdi. Sonuç olarak cenâb-ı Allah onlara sanki şunu vadedmiştir: Sabrederseniz, ahiret nimeti olarak bu emri yerine getirmek sizin için daha hayırlıdır. Buna yönelik olarak size önerilen şeyler dünya nimetinden daha değerlidir. (Mâturîdî, 2005: 3/261) Bu da, daha düşük olanı, daha değerli olandan ötürü terk etmek ya da daha değerli olanı daha düşük olana tercih etmek olsa gerektir. Görüldüğü gibi bu ayette de savaşmayı göze alamamak 'dünya nimeti'; sabredip savaşmayı göze almak 'ahiret' olarak ifade edilmektedir. Ayette anlatılan davranışlar muvâcehesinde dünya hayatı ise, nispi anlamda ahiretten daha az hayırlı olarak değerlendirilmektedir.

Öte yandan Kur'an'da yer almamasına karşın, 'Esas olan dünya hayatı ile ahiret hayatı arasında bir denge kurmaktır.' önermesinin de çok tutarlı olmadığına da vurgu yapmak gerekir. Ahiret hayatının nasıl bir vasat olacağı, yaşanan dünya hayatının niteliği ile belirleneceği, tartışmasızdır. Bir mümin için ahiret hayatı asıl olduğuna göre, bunu dünya hayatı ile denge gözeterek elde edebilmesi pek mümkün olmasa gerektir. Zira insan için asıl olan ahiret hayatı ise bu durumda onun öncelikle ahiret hayatının beklediği davranışları icra etmesi beklenir. Böylesi bir durumda da dünya ile ahiret hayatı arasında bir denge kurulabilmesi pek mümkün olmayacak; ahiretin dünyaya tercihi söz konusu olacaktır. Ancak bu tercih, dünya hayatının kötü oluşu ve dolayısıyla terkedilmesinin gerekli oluşu ile değil, kıymeti açısından gösterilen değer, miktarı ile ilgilidir.

Sonuç

Kur'an-ı Kerîm, daha çok kâfir ve münafıklar olmak üzere bazen Müslümanlar, Hz. Peygamber ve eşleri hakkında; bazen de insanın ahiret öncesi ortaya koyduğu tüm fiillerin yaşam alanı kastedilerek çeşitli vesilelerle farklı ayetlerde 'dünya hayatı' kavramını kullanmaktadır. Ancak 'dünya hayatı' kavramının geçtiği her bir ayette onun farklı yönüne işaret edilmekten ziyade; belli konuların ilgili ayetlerde 'dünya hayatı' ile birlikte ifade edilmişinden söz edebiliriz. Yani her bir durum, olay ve insan davranışı neticesinde, bunlara ilişkin hükmün, 'dünya hayatı' kavramıyla birlikte ifade edilmişinden bahsedebiliriz. Bununla da, meydana gelen olaylar ve ortaya konulan davranışlar neticesinde 'dünya hayatı'nın iyi veya kötü belli yönlerinden söz edildiğini ifade edebiliriz. Ancak bunların her birinin, ilgili bağlamla anlam kazandığının bilinmesi, maksûdun anlaşılması açısından önemlidir. Her bir bağlamda belli özellikleriyle dile getirilen tanımların 'dünya hayatı'nın, mutlak tanımı olmadığını da ayrıca belirtmek gerekir. İlgili duruma has olmakla birlikte Kur'an-ı Kerîm'in 'dünya hayatı'na ilişkin bu beyanlarının, onun pek çok yönüne işaret eden evrensel içerikli ilahi emirler olduğunda şüphe yoktur.

Belli tanımlara veya tamlamalara yansıyan yönüyle 'dünya hayatı'nın, Kur'an'ın nüzûl ikliminde cereyan eden olaylar bağlamında kâfirlerin, münafıkların ve kısmen de Müslümanların tikel tutum ve davranışlarının neye tekabül ettiğini ifade eden isimlendirme veya tanım olduğunu da ifade edebiliriz. Bu anlamda tanımı, davranışın bizzat kendisinin belirlediği, bunun da örneğin bazen,

'dünyanın insanları aldatması' bazen de 'dünyanın bir oyun ve eğlence olması' şeklinde ifadesini bulan dolaylı ya da benzetmeye dayalı 'dünya hayatı' tanımları olduğunu söyleyebiliriz. Mutlak anlamda ne dünya bir oyun, eğlence ve süs olabilir; ne de dünya insanları aldatabilir. Oyun, eğlence, süs ve aldatma gibi özellikleri, dünya ile ilişkili kılan ya da ona sıfat yapan şeyin, insanın davranışından bağımsız olduğu iddia edilemez. Diğer bir deyişle 'dünya hayatı'nın tanımlarına yansıyan özellikler, onun zatının gereği değil, tanımlarına ve terkiplerine konu olan insanın tutum ve davranışlarından kaynaklı, yüce Allah'ın tanımlamaları olarak görülebilir. Yüce Allah'ın tanımlamasından kasıt, her bir tekil veya tikel davranışın akabinde o davranışın dini terminolojideki tekabülünün 'dünya hayatı' ile ifadelendirilmesidir.

Ayetler, bağlamından kopuk sadece dünya hayatına yönelik tanımlar üzerinden okunduğunda yüce Allah'ın 'dünya hayatı'nı olumsuz tanımladığı aşikârdır. Ancak ayetler bağlamıyla birlikte değerlendirildiğinde, tanıma zemin hazırlayan olay, tutum ya da davranışın, tanımın karakterini belirlediği görülecektir. Kur'an'da dünya hayatına yönelik olarak yapılan tanım ve değerlendirmeler, ilgili ayetlerin bağlamlarından kopuk mutlak tanım ve değerlendirmeler olmaktan çok; tanımda dünya hayatının amacını ve içeriğini belirleyen ilgili hale ilişkin tutum ve davranışlardır. "Bu evreni oyun olsun diye yaratmadığını..." (Bkz: el-Enbiya 21/16) ifade eden cenâb-ı Hakk'ın, aynı zamanda "Dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlencedir." (Bkz: el-En'âm 6/32) beyanıyla neyi kastettiği, bu vesileyle daha net anlaşılmış olacaktır. Aksi takdirde, ayetlere ilişkin yorum ve değerlendirmelerde de belirtildiği gibi, bu iki ayetin birlikte değerlendirilmesi pek mümkün olmayacaktır.

Çoğu kere 'dünya hayatı'yla kastedilen, dünya hayatının kendisi değil, ona anlam kazandıran davranışın bizatihi kendisidir. Yani ayette ifade edilen davranışın tekabül ettiği şeyin adı olarak geçmektedir. Ancak bu tekabülün dünya hayatı olarak tanımlanıp eşitlenmesi, dünya hayatının ne demek olduğunu bize ifade etmemektedir. İlgili davranışın, dinen müspet bir davranış olmayıp, bunun ahiret açısından değerinin olmadığı ifade edilmektedir. Diğer bir deyişle, yerilen ya da makbul olmayan şey söylenmeyip, esasen yerilenin mahiyetinin neye tekabül ettiğini ifade eden bir kavram olarak kullanıldığı ifade edilebilir. Bu anlamda yüce Allah'ın dünya hayatına yönelik kimi tanım ve ifadelerinin, mutlak anlamda dünya hayatının iyiliği veya kötülüğü üzerinden değil; insanın ortaya koyduğu davranış vesilesiyle yapıldığını söyleyebiliriz. Bunun da bazen, ortaya konan davranış dinen muteber ise, ahiret hayatı; dinen muteber değilse dünya hayatı olarak da ifade edildiği söylenebilir. Hal böyle olunca yüce Allah'ın dünyayı mutlak anlamda yerdiği de söylenemez. Sadece onun geçici ve imtihan alanı olduğuna; önemi ve değeri bunlarla sınırlı olduğundan müminlerin de ona bu yönüyle değer ve kıymet atfetmeleri gerektiğine vurgu yapıldığından bahsedilebilir. Zira dünya hayatına yönelik değer, insanın kimi negatif davranışları dolayısıyla resmedilmesi onun bizatihi kendisinin yerildiği anlamına gelmez.

Ahiretle kıyas bağlamında ifade edilen beyanlara gelince, nispi anlamda elbette ki dünya, ahiretten değersizdir; diğer bir ifade ile ahiret dünyadan daha değerlidir. Bu hem aklen hem de naklen böyledir. Aklen böyledir; zira biri sonlu, diğeri sonsuz; biri sınırlı, diğeri sınırsız nimete sahiptir. Hakikatin böyle oluşunun nakli delili ise, değer kabul edenler açısından Kur'an, sahih sünnet ve diğer muteber kaynakların beyanlarıdır.

İnsanın kendisi ile yüzleşebildiği ölçüde dünya hayatının değerini ahirete nispetle ortaya koyacağı açıktır. Dolayısıyla tüm bu değerlendirmelerin neticesinde Kur'an perspektifinden müminden beklenenin, dünya hayatının aşırı değersiz olduğu varsayımından hareketle yoğunlaşan bir düşüncenin sahibi olmadan, ahiretin gerçek değerini kavrayabilmek olduğu ifade edilebilir. Dünya hayatına aşırı yönelişin ise ahiretin değerini insan nezdinde nesnel değerlendirebilme imkânını azalttığına hatta yok edebildiğinin altının çizilmesi gerekir. En iyisini ancak Allah bilir.

KAYNAKÇA

- Abdelhaleem, M. (1998). *Kur'an' da Ahiret- Dünya ve Dünya Hayatı*. Çeviren: Şehmus Demir. Erzurum: Ekev Akademi Dergisi.1.(3), 321-333.
- Açıklalın, B. (2005). *Kur'an' da Dünya Hayatına Verilen Değer*. İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altuntaş, M. (2008). *Kur'an Perspektifinden Dünyanın Değeri* Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altuntaş, R. (2003). *İslamî Anlayışa Göre "El-Hayâtü'd-Dünyâ" Kavramını Yorumlama Biçimleri*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi. İlahiyat Fakültesi Dergisi. VII (1). 129-159.
- el-Âlûsî, Mahmud el-Bağdadî, (Trz.) *Rûhu'l-Meânî fî Tefsîri'l- Kur'âni'l-Âzîm ve's-Seb'il-Mesânî*, Beyrut: Dâru İhyâi't- Turâsi'l-Arabî.
- Aydar, H. (2002). *Kur'an'da Geçen el- "El-Hayatu'd- Dünya" Kavramı Üzerine Bazı Mülahazalar*. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. (I) 5. 51-84.
- , (2002). *Kur'an'da Geçen "el-Hayatu'd-Dünya" Kavramı Üzerine Bazı Mülahazalar*. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. (II) 6. 23-53.
- Beğavî, Ebû Muhammed el -Huseyn b. Mes'ûd, (1995). *Meâlimû't-Tenzil*, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l İlmiyye.
- Demir, Ş. (1995). *Kur'an'ın Dünya Hayatına Bakışı ve Dünya Ahiret Münasebeti*. Erzurum: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Derzeze, M. İzzet. (1383). *et-Tefsîru'l-Hadis*. Kahire: Dâru İhyai'l Kutubi'l-Arabiyye.
- Ebu Hayyân, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yusuf. (Trz.)*el-Bahru'l-Muhît*, Riyad: Mektebetü'n-Nasri'l-Hadîse.
- Ebüssuûd, Muhammed b. Muhammed el-İmâdî. (Trz.) *İrşâdu'l- Akli's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm*. Kahire: Dâru'l-Mushaf.
- Heyet, (Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıçı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş). (2012). *Kur'an Yolu*. İstanbul: DİB Yayınları.
- İbn. Hişâm, Ebu Muhammed Abdulmelik. (1971). *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. Beyrut: Dâru't-Turâsi'l-Arabiyye.
- İbn. Kesîr, Ebu'l-Fida İsmail.(1388/1961). *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l İlmiyye.
- Kocaman, K. (2012). *Din Eğitimi Açısından Kur'an'ın Dünya Hayatına Bakışı*. İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- el-Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî. (1988). *el-Câmiu li Ahkami'l-Kur'an*. Beyrut: Daru'l- Kütübî'l- İlmiyye.
- Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed. (2005). *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, Beyrut: Daru'l- Kütübî'l- İlmiyye.
- Mevdudî. Ebu'l-A'lâ. (1996). *Tefhimu'l-Kur'an*. Çev., Heyet. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Mâverdî, Ebu'l- Hasen Ali b. Muhammed. (Trz). *en-Nüket ve'l Uyûn*. Beyrut: Daru'l- Kütübî'l- İlmiyye.

- Mukâtil b.Süleyman, Ebûl- Hasen Mukâtil b.Süleyman el Ezdî. (Trz.). *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, nşr. Abdullah Mahmud eş-Şahhâte. Beyrut: Dâru'l- Kütubi'l İlmîyye.
- Müslim, Ebu'l-Heyn Müslim b. Haccâc. (1981). *el-Câmiu's-Sahîh*. İstanbul.
- Namlı, T. (2009). *Kur'an ve Dünyevileşme Ya da Bir Dünya Görüşü Kırılması*. Eskiye Dergisi. 13. İlkbahar. 41-59.
- en-Nesefî, Ebu'l-Berekât, Abdullah b. Ahmed. (1984). *Tefsîru'n-Nesefî* (el-Medârik). İstanbul: Dâru'l Kahraman.
- Okumuş, M. (2010). *Kur'an ve Sünnette Dünya ve Ahiret Hayatına Bakış*. Diyanet İlmî Dergi. 46.(1). 119-144.
- Özden, Mustafa. (2008). *Tasavvufa Göre Dünya Hayatı ve Dünyevileşme*. İslam Araştırmaları Dergisi. 1.(1). 164- 174.
- Öztürk, M. (2006). *Kur'an'ın Değer Sisteminde Dünya ve Dünyevi Hayatın Anlamı*. Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi. 16, 65-86.
- er-Râzî, Fahrüddin.(Trz.) *et-Tefsîru'l- Kebîr*. Mısır: Daru'l Mearif.
- Sancar, R. (2008). *Kur'ân-ı Kerîm'de Edebi Yönden Dünya Hayatı*. Erzurum: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Suuçak, A. (2017). *Mâtürîdî'nin Kur'ân'da Yer Alan "el-Hayatü'd-Dünya" Kavramına Yüklendiği Anlamlar*. Mezhep Araştırmaları Dergisi. 10. (1). Bahar. 183-205.
- et-Taberî, Ebu Cafer İbn-i Cerîr. (1968).Tah., Mahmut ve Ahmet Muhammed Şakir. *Câmiu'l- Beyan an-Te'vîli'l- Kur'an*. Mısır: Daru'l Mearif.
- Taşcı, Ö. (2010). *İnsanı Ahirete Hazırlayan Dünya Hayatının İki Önemli Enstrümanı: Oyun (La'ib) Ve Eğlence (Lehv)*. Hikmet Yurdu. 5. 41-58.
- Tatlı, B. (2005). *Kur'ân'da "Dünya" ve "Arz" Kelimelerinin Kullanımı*. Ankara AÜİFD XLVI. II. 259-265.
- el-Vâhidî, Ali b. Ahmed. (2005). *Esbâbu-Nüzûli'l-Kur'an*. Tah. Kemal B. Zağlol. Beyrut: Dâru'l- Kutubi'l-İlmîyye.
- Yazır, Elmalılı, M. Hamdi. (1971). *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Eser Yayınları.
- ez-Zemahşerî, Ebû'l Kâsım Muhammed b. Ömer. (Trz.) *el-Keşşâf an Hakikâiki Ğavâmi'z-Tenzil*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-Arabiyye.